

Høgskulen på Vestlandet

Bacheloroppgave (Regnskap)

ØKB3111

Predefinert informasjon

Startdato:	21-04-2020 09:00	Termin:	2020 VÅR
Sluttdato:	08-05-2020 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Bacheloroppgave - med muntlig presentasjon		
SIS-kode:	203 ØKB3111 1 PRO-1 2020 VÅR HAUGESUND		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.: 305

Informasjon fra deltaker

Tittel *:	Regnskapsmanipulasjon		
Engelsk tittel *:	Manipulation of accounts		
Sett hake dersom besvarelsen kan brukes som eksempel i undervisning?:	Ja	Egenerklæring *:	Ja
Jeg bekrefter at jeg har registrert oppgavetittelen på norsk og engelsk i StudentWeb og vet at denne vil stå på utnemålet mitt *:	Ja	Inneholder besvarelsen konfidensielt materiale?:	Nei

Gruppe

Gruppenavn: (Anonymisert)
Gruppenummer: 4
Andre medlemmer i gruppen: 322

Jeg godkjenner avtalen om publisering av bacheloroppgaven min *

Ja

Er bacheloroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

Er bacheloroppgaven skrevet ved bedrift/virksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Regnskapsmanipulasjon

En studie om hvordan regnskapsmanipulasjon best kan avdekkes

Manipulation of accounts

A study of how manipulation of accounts can best be revealed

Anna Hansen og Maria Ghurayeb

Bachelor i Økonomi og administrasjon

Fakultet for Økonomi og samfunnsvitenskap/Institutt for
Økonomi og administrasjon/ØKB

Veileder Svein Magne Abrahamsen

Innleveringsdato 08.05.20

Vi bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Forord

Denne bacheloroppgaven er et resultat av en treårig utdanning i økonomi og administrasjon ved Høgskolen på Vestlandet. Arbeidet med oppgaven har vært omfattende og tidkrevende, men også spennende og lærerikt.

Temaet regnskapsmanipulasjon ble valgt da vi så for oss at det kom til å bli interessant å lære mer om dette problemet, samtidig som vi anså det å være viktig lærdom å ta med seg inn i arbeidslivet.

Vi startet med ganske begrenset kunnskap angående emnet ved inngangen til vårsemesteret 2020, og lærekurven har vært bratt. Arbeidet har tilegnet oss mye god kunnskap å ta med seg videre inn i yrket som fremtidige regnskapsførere.

Vi ønsker å takke vår veileder Svein Magne Abrahamsen som har kommet med nyttige råd og konstruktive tilbakemeldinger. Vi ønsker også å takke familie for å ha bidratt med støtte, oppmuntring, korrekturlesing og innspill gjennom hele prosessen. En særlig takk går til Geir Håkon Hansen for dette.

Abstract

This bachelor thesis is to discover manipulation of accounts and how this can be revealed. The purpose which the thesis has been to check if there have been any signals that could be noticed to reveal any manipulation of accounting.

The method we have chosen to use for this problem is the qualitative method, based on descriptive design and comparative case studies. Based on this, we have focused on four Norwegian accounting scandals from the twentieth century: Fast Search & Transfer ASA, Kraft & Kultur AB, T5PC Global Market AS and X AS/Y AS. The analysis of these scandals is based on manipulation methods, red flags and incentives to manipulation.

A part of the discussion, we have done a comparison between the four scandals, where we have connected the findings in the case study with the theory part.

The conclusion of the thesis, is that the most important tool we have to reveal manipulation of accounts, is to identify red flag as well as being critical to each account.

Sammendrag

Denne bacheloroppgaven omhandler regnskapsmanipulasjon, og hvordan dette kan avdekkes. Formålet med oppgaven har vært å se om det eksisterer faresignaler som kan fanges opp for å avdekke regnskapsmanipulasjon.

For å svare på problemstillingen, har vi valgt å benytte oss av kvalitativ metode, basert på deskriptivt design og komparativ casestudie. Vi har på bakgrunn av dette, valgt å fokusere på fire norske regnskapsskandaler fra det tjuende århundre: Fast Search & Transfer ASA, Kraft & Kultur AB, T5PC Global Market AS og X AS/Y AS. Analysen av disse skandalene er basert på manipuleringsmetoder, røde flagg og insentiver til manipuleringen.

I diskusjonsdelen er det foretatt en sammenligning mellom de fire regnskapsskandalene, hvor vi har knyttet funnene i casestudien sammen med teoridelen.

Oppgavens konklusjon er at det viktigste verktøyet vi har i avdekking av regnskapsmanipulasjon, er å kunne identifisere røde flagg, samtidig som en alltid er kritisk til ethvert regnskap.

Innholdsfortegnelse

Forord.....	i
Abstract	ii
Sammendrag	iii
Oversikt over tabeller og figurer	vii
1 Introduksjon	1
1.1 Bakgrunn og problemstilling	1
1.2 Avgrensninger.....	2
1.3 Oppgavens struktur	2
2 Teori.....	3
2.1 Hva er et regnskap?	3
2.2 Regnskapets formål	4
2.2.1 Prognoseformål	4
2.2.2 Kontrollformål	4
2.2.3 Fordelingsformål	4
2.3 Kvalitetskrav	5
2.3.1 Grunnleggende kvalitetskrav.....	5
2.3.2 Forsterkede kvalitetskrav	5
2.3.3 Kost-nytte	6
2.4 Grunnleggende regnskapsprinsipper	6
2.4.1 Transaksjonsprinsippet.....	6
2.4.2 Opptjeningsprinsippet	7
2.4.3 Sammenstillingsprinsippet	7
2.4.4 Forsiktighetsprinsippet.....	7
2.4.5 Sikringsprinsippet	7
2.4.6 Prinsippet om beste estimat	8
2.4.7 Kongruensprinsippet	8
2.4.8 Ensartet og konsistent prinsipp anvendelse	8
2.4.9 Forutsetningen om fortsatt drift	9
2.4.10 Prinsippet om god regnskapsskikk	9
2.5 Regnskapsmanipulasjon	9
2.6 Forutsetninger for regnskapsmanipulasjon	10
2.7 Insentiver.....	11
2.7.1 Markedsbaserte insentiver.....	11
2.7.2 Kontraktbaserte insentiver.....	12

2.8 Mislighetstriangelet og mislighetsdiamanten	14
2.9 Metoder for å manipulere regnskapet	15
2.9.1 Bokføre inntekter for tidlig	16
2.9.2 Bokføre fiktive inntekter	16
2.9.3 Øke inntekter ved bruk av engangsaktiviteter	17
2.9.4 Flytte kostnader i inneværende periode til en senere periode	17
2.9.5 Anvende andre teknikker for å skjule kostnader eller tap	18
2.9.6 Flytte inntekter i inneværende periode til en senere periode	19
2.9.7 Flytte fremtidige kostnader til inneværende periode	19
2.10 Resultatkvalitetsanalyse – avdekking av regnskapsmanipulasjon	20
2.11 Røde flagg	22
2.11.1 Røde flagg og manipulering av inntekter	22
2.11.2 Røde flagg og manipulering av kostnader	23
3 Metode	28
3.1 Hva er metode?	28
3.2 Kvalitativ og kvantitativ metode	28
3.3 Undersøkellesdesign	28
3.4 Reliabilitet og validitet	30
3.5 Casestudier	30
3.6 Valg av metode og undersøkelsesdesign	31
3.6.1 Caseutvalg	31
3.6.2 Kritisk blikk	32
4 Casestudier	33
4.1 Fast Search & Transfer ASA	33
4.1.1 Beskrivelse av saken	33
4.1.2 Metoder for manipulering og røde flagg	35
4.1.3 Insentiver til manipulering	37
4.2 Kraft & Kultur AB	38
4.2.1 Beskrivelse av saken	38
4.2.2 Metoder for manipulering og røde flagg	39
4.2.3 Insentiver til manipulering	42
4.3 T5PC Global Market AS	42
4.3.1 Beskrivelse av saken	42
4.3.2 Metoder for manipulering og røde flagg	44
4.3.3 Insentiver til manipulering	45
4.4 X AS/Y AS	45

4.4.1 Beskrivelse av saken	45
4.4.2 Metoder for manipulering og røde flagg.....	46
4.4.3 Insentiver til manipulering	47
5 Diskusjon og konklusjon	48
5.1 Oppsummering.....	48
5.2 Sammenligning mellom casene.....	53
5.3 Diskusjon	55
5.4 Konklusjon	59
5.5 Forslag til videre forskning	59
6 Litteratur.....	60

Oversikt over tabeller og figurer

Figur 1 - Mislighetstriangelet.....	14
Tabell 1 Fast Search & Transfer ASA - Kredittid kunder (tall i tusen).....	36
Tabell 2 Fast Search & Transfer ASA - Operasjonell kontantstrøm (tall i tusen).....	37
Tabell 3 Kraft & Kultur AB - Vekst 2003 til 2010 (MSEK)	41
Tabell 4 Kraft & Kultur AB - Omløpshastighet til UI (MSEK).....	41
Tabell 5 Røde flagg i sakene	53
Tabell 6 Manipuleringsmetoder brukt i sakene	54

1 Introduksjon

I dette kapittelet presenteres studiens bakgrunn, formål, valg av problemstilling, samt oppgavens struktur.

1.1 Bakgrunn og problemstilling

Regnskapsmanipulasjon er noe som har forekommet i en eller annen form så lenge mennesket har drevet med handel. Selv om det foreligger få eksempler på regnskapsmanipulasjon fra gammelt av, betyr det ikke at det ikke eksisterte. Parker (1991) viser til et eksempel angående misledende regnskap fra det tredje årtusen før Kristus. Kort fortalt dreier det seg om et korsformet monument med inskripsjoner angående reovering av et tempel, samt kongens bidrag til dette. Inskripsjonene er datert 2276-2261 før Kristus, men er trolig fra første halvdel av det tredje årtusen før Kristus, og ble laget for å styrke tempelets påstand om økonomisk stilling. Et annet eksempel er Chatfield (1973) som sier at svindel og kreativ regnskapsføring var vanlig i Athen på femhundre tallet, og at sjefen for finansdepartementet tok vare på regnskapene for å forebygge dette (Jones, 2011).

Regnskapsmanipulasjon har sin grunnleggende opprinnelse i menneskets ego, og dets behov for økt egen vinning, makt og prestisje (Lehman, 2019). Samfunnet som hele tiden er i forandring, er i stor grad påvirket av økonomien i næringslivet. Beslutningene som blir tatt, vil hele tiden få konsekvenser for økonomien. Dette gjør at vi er avhengige av at informasjonen som ligger til grunn er nøyaktig og til å stole på. Om informasjonen i et regnskap ikke er pålitelig, kan dette i verste fall føre til beslutninger med katastrofale følger både for selskapet, andre selskap eller samfunnet. Feil i et regnskap kan både være ubevisste eller bevisste, men vil i begge tilfeller føre til at de som bruker regnskapet blir villedet.

Historien viser at det gjennom tiden har vært flere store regnskapsskandaler, både i Norge og internasjonalt. Eksempler på norske regnskapsskandaler er Finance Credit (2002), Sponsor Service (2003) og Johs Lunde (2010/2011). Internasjonalt kan vi nevne skandalene Enron (2001) og WorldCom (2002).

Regnskapsmanipulasjon er et omfattende fenomen, og det kan derfor være vanskelig å avdekke. Vi har derfor bestemt oss for å fokusere på nettopp dette, og med fokus på det norske næringsliv. Problemstillingen blir dermed følgende:

Hvordan kan regnskapsmanipulasjon best avdekkes?

1.2 Avgrensninger

Økonomisk kriminalitet er et bredt tema, som utføres i mange ulike varianter. For å avgrense oppgaven, har vi valgt å fokusere på regnskapsmanipulasjon, og hvordan dette kan avdekkes. Vi vil med dette konsentrere oss om norske regnskapsskandaler fra det tjuende århundre. På grunn av begrenset med tid, må også innhenting av informasjon begrenses.

1.3 Oppgavens struktur

Oppgaven består av fem kapitler, hvorav det første kapitlet omhandler studiens bakgrunn og formål, samt valg av problemstilling.

I kapittel 2 presenteres teorier som er relevante for å kunne svare på problemstillingen.

Kapitlet starter med en presentasjon av regnskapet og dets formål, samt regnskapsinformasjonens ulike kvalitetskrav. Det vil også bli foretatt en gjennomgang av de ti grunnleggende regnskapsprinsippene fra regnskapsloven kapittel 4. Videre vil sentrale begreper som regnskapsmanipulasjon, resultatkvalitetsanalyse og røde flagg bli redegjort. Mellom disse begrepene presenteres de tre elementene i mislighetstriangelet, samt et fjerde element i mislighetsdiamanten. Det vil også bli presentert sju ulike metoder som blir benyttet for manipulering, samt ulike insentiver for manipuleringen.

I kapittel 3 presenteres oppgavens metodiske tilnærming, som brukes for å svare på problemstillingen. Innledningsvis vil det gis en presentasjon av relevant teori, samt begreper innenfor metodefaget. Deretter vil valg av metode og undersøkelsesdesign presenteres. Det vil også bli en gjennomgang av hvilket utvalg som er valgt. Avslutningsvis vil det gis et kritisk blick til oppgaven.

I kapittel 4 presenteres fire norske regnskapsskandaler med hovedfokus på hvilke manipuleringsmetoder som er benyttet, røde flagg, og insentiver for manipuleringen. Formålet med dette kapitlet er å belyse faresignaler som kan bidra til å avdekke regnskapsmanipulasjon.

I kapittel 5 vil relevant teori fra kapittel 2 og resultatene fra kapittel 4 oppsummeres og diskuteres. Diskusjonen vil lede frem til en konklusjon, hvor det vil bli presentert en løsning på oppgavens problemstilling. Avslutningsvis vil det komme forslag til videre forskning.

2 Teori

I dette kapitlet presenteres teorier som er relevante for å kunne svare på problemstillingen. Innledningsvis presenteres regnskapet og dets formål. Deretter vil det gis en presentasjon av kvalitetskrav, samt en gjennomgang av de grunnleggende regnskapsprinsippene. Til slutt presenteres begrepene regnskapsmanipulasjon, resultatkvalitetsanalyse og røde flagg. Disse begrepene vil være et viktig verktøy når vi skal besvare spørsmålet om hvordan regnskapsmanipulasjon kan avdekkes.

2.1 Hva er et regnskap?

Et regnskap kan fremstilles som et informasjonsgode som tilbys av regnskapsprodusenter, og blir etterspurt av regnskapsbrukere. Regnskapet bidrar til at ressurseiere kan gjennomføre en mer optimal ressursallokering, altså maksimere nytteverdien (Baksaas & Stenheim, 2015). Ifølge Godtland Consulting (2017), er regnskapet en kilde til beslutningsnyttig informasjon for regnskapsbrukerne.

I henhold til regnskapsloven, er de fleste næringsdrivende virksomheter pliktige til å føre regnskap (Økokrim, 2017). I Norge er det to regnskapsspråk som brukes av regnskapspliktige: God regnskapsskikk (GRS) og International Financial Reporting Standards (IFRS). Ifølge regnskapsloven § 3-9, er børsnoterte foretak i konsernregnskapet pålagt å bruke IFRS. Andre foretak kan dermed velge mellom IFRS, forenklet IFRS og GRS. De regnskapspliktige som fører regnskapet sitt etter GRS, følger regnskapsloven § 4-6 (Baksaas & Stenheim, 2015).

Bakgrunnen for regnskapsplikten, er at selskapets interessenter har et behov for å kunne ta en vurdering av selskapets resultat og økonomiske stilling. Dessuten er offentlige myndigheter avhengige av regnskapet for å kontrollere at de lovpålagte oppgavene leveres inn, samt at skatter og avgifter innbetales og har riktig beregning. I tillegg viser regnskapet om transaksjonene er i overtredelse med lover og forskrifter, og om de er straffbare.

De regnskapspliktige forholder seg til bestemmelsene i regnskapsloven og bokføringsloven. Bestemmelsene kan deles inn i registrering av transaksjoner og årsregnskap. Overtredelsen av disse straffes etter regnskapsloven § 8-5, straffeloven § 286, eller bokføringsloven § 15 (Økokrim, 2017).

2.2 Regnskapets formål

Målsettingen med regnskapet er å gi oversikt over virksomhetens økonomiske stilling. Det handler om at de eksterne partene som virksomheten er avhengige av, får den nødvendige informasjonen som grunnlag for beslutninger om ressursallokering. Innenfor regnskapet, eksisterer det to formål som vektlegges: prognoseformål og kontrollformål. Det eksisterer også et tredje formål, kalt fordelingsformål (Baksaas & Stenheim, 2015).

Ifølge International Accounting Standards Board (IASB) fra 2010, er regnskapets formål å gi beslutningsnyttig informasjon til brukerne om virksomhetens økonomiske stilling, økonomiske ytelse og endringer i økonomisk stilling (Baksaas & Stenheim, 2015, s. 114).

2.2.1 Prognoseformål

Prognoseformålet handler om hvordan virksomhetens økonomiske utvikling vil forløpe seg. Det vil si at informasjonen må være fremadskuende. Formålet knyttes derfor til regnskapsbrukernes behov for informasjon til ressursallokering.

Prognoseformålet blir også omtalt som verdsettingsformålet. Dette fordi formålet blir benyttet av investorer for å få en bedre oversikt over virksomhetens lønnsomhet, med utgangspunkt i fremtidig inntjening. For at regnskapet skal være relevant for verdsetting, må det derfor kunne si noe om fremtidig kontantstrøm (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.2.2 Kontrollformål

Kontrollformålet handler om det informasjonsbehovet som eiere, långivere og andre interessenter har for å følge opp ledelsen i en virksomhet. Regnskapet skal gi eierne en pekepinn på ledelsens investeringer og deres evne til å omsette investeringene til forventet resultat. Kontrollformålet er derfor å ivareta behovet for informasjon til kontroll og oppfølging (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.2.3 Fordelingsformål

Fordelingsformålet er rettet mot avgjørelser i forhold til fordeling av virksomhetens verdiskapning. Fordelingsformålet vil være ivaretatt, dersom regnskapet bidrar med

informasjon som kan brukes til å fordele verdiskapningen mellom virksomheten og interessentene (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.3 Kvalitetskrav

Regnskapsinformasjonen må tilfredsstillende visse kvalitetskrav dersom den skal være beslutningsnyttig. Kvalitetskravene er under IFRS, delt i to grupper: grunnleggende kvalitetskrav og forsterkede kvalitetskrav. I tillegg må kravet om kost-nytte være ivaretatt (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.3.1 Grunnleggende kvalitetskrav

Ifølge IASB (2010) består grunnleggende kvalitetskrav av relevans og troverdig presentasjon. Dersom regnskapsinformasjonen verken er relevant eller troverdig for beslutningene som skal tas, vil ikke regnskapsinformasjonen ha beslutningsnytte. De grunnleggende kvalitetskravene er derfor nødvendige for at informasjonen skal ha beslutningsnytte.

Informasjonen er relevant dersom den utgjør en forskjell i beslutningssituasjonen. For at informasjonen skal være relevant må den ha prediksjonsverdi, bekreftelsesverdi eller begge deler. Prediksjonsverdi er informasjon som brukes til å forme fremtidige forventninger, mens bekreftelsesverdi er informasjon som bidrar til å bekrefte eller justere tidligere forventninger.

Informasjonen er troverdig dersom den viser et bilde av de underliggende økonomiske forholdene den er ment å representere. Troverdig presentasjon dreier seg derfor om at informasjonen måler hva den gir inntrykk av å måle. For at informasjonen skal være troverdig må den være komplett, nøytral og feilfri (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.3.2 Forsterkede kvalitetskrav

De forsterkede kvalitetskravene står for sammenlignbarhet, forståelighet, konsistens, verifiserbarhet og rettidighet. Disse kvalitetskravene skal støtte opp om de grunnleggende kvalitetskravene når det gjelder å ivareta formålet om beslutningsnytte. Å skille informasjon av mindre nytte fra den med større nytte i forhold til beslutningsprosessen, er derfor hva de forsterkede kvalitetskravene bidrar med.

Sammenlignbarhet dreier seg om at regnskapsbrukerne kan sammenligne regnskapet til et foretak med et annet foretak, samt sammenligne regnskapet til et foretak over flere år.

Forståelighet handler om at informasjonen i regnskapet, er presentert på en forståelig måte. Dette for at informasjonen skal være beslutningsnyttig.

Verifiserbarhet dreier seg om hvorvidt andre kilder enn regnskapsprodusenten kan bekrefte informasjonen, og at verifiserbarhetsgraden øker med stigende tilgang av annen informasjon.

Rettidighet innebærer at regnskapsbrukerne har tilgang på informasjonen når beslutninger skal tas (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.3.3 Kost-nytte

Kost-nytte kravet dreier seg om at informasjonens nytteverdi må være større enn hva det koster å få frem informasjonen, og at regnskapet må utarbeides innenfor disse rammer.

Regnskapsprodusentene står for de direkte kostnadene, som omfatter det å samle inn informasjon, prosessere, verifisere og bearbeide den. De indirekte kostnadene omfattes av å analysere og fortolke informasjonen i regnskapet fra regnskapsprodusenten, og det er regnskapsbrukeren som tar denne kostnaden. Dette gir han mer informasjon og bedre forståelse om virksomheten, noe som resulterer til en mer optimal ressursallokering (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.4 Grunnleggende regnskapsprinsipper

Utarbeidelsen av årsregnskapet, skal ifølge regnskapsloven, være i samsvar med de grunnleggende regnskapsprinsipper. De grunnleggende regnskapsprinsippene, samt god regnskapsskikk, finner vi i regnskapsloven kapittel 4.

2.4.1 Transaksjonsprinsippet

‘Transaksjoner skal regnskapsføres til verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet’, jf. regnskapsloven § 4-1.1.

Transaksjonsprinsippet kan deles inn i ulike transaksjoner: salgs- og kjøpstransaksjoner, finanstransaksjoner og egenkapitaltransaksjoner. Alle disse transaksjonene kjennetegnes ved

at to eller flere parter er involvert. En transaksjon er når både risiko og kontroll overføres fra en part til en annen (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.4.2 Opptjeningsprinsippet

“Inntekten skal resultatføres når den er opptjent”, jf. regnskapsloven § 4-1.2.

Opptjeningsprinsippet faller vanligvis sammen med transaksjonsprinsippet. En inntekt er opptjent når det foreligger en transaksjon, noe som kan skje både før, samtidig eller etter transaksjonen. Dersom inntekten ikke er opptjent på transaksjonstidspunktet, utsettes inntektsføringen. Er det derimot snakk om inntekter som er opptjent før transaksjonstidspunktet, må inntektsføringen fremskyndes (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.4.3 Sammenstillingsprinsippet

“Utgifter skal kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt”, jf. regnskapsloven § 4-1.3.

Sammenstillingsprinsippet går ut på at kostnader som er påløpt for å skape inntekt, skal resultatføres i samme periode som tilhørende inntekt (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.4.4 Forsiktighetsprinsippet

“Urealisert tap skal resultatføres”, jf. regnskapsloven § 4-1.4.

Forsiktighetsprinsippet vil betraktes som en modifisering av sammenstillingsprinsippet, og vil i noen sammenhenger kreve kostnadsføring i de tilfellene hvor det foreligger urealiserte tap. Prinsippet er knyttet til laveste verdis prinsipp, som vurdering av omløpsmidler og nedskrivningsplikt for anleggsmidler. Bruk av forsiktighetsprinsippet innebærer at inntekter og eiendeler ikke blir overvurdert, samtidig som forpliktelser og kostnader ikke skal bli undervurdert (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.4.5 Sikringsprinsippet

“Ved sikring skal gevinst og tap resultatføres i samme periode”, jf. regnskapsloven § 4-1.5.

Sikringsprinsippet strider mot forsiktighetsprinsippet ved at gevinster og tap skal resultatføres i samme periode. Prinsippet består av to posisjoner som nøytraliserer gevinster og tap, forårsaket av prisendringer. Disse posisjonene kalles sikringsobjekt og sikringsinstrument (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.4.6 Prinsippet om beste estimat

‘Ved usikkerhet skal det brukes beste estimat, på bakgrunn av den informasjon som er tilgjengelig når årsregnskapet avlegges. Ved endring av regnskapsestimater skal virkningen resultatføres i den perioden estimatet endres, med mindre resultatføringen kan utsettes i samsvar med god regnskapsskikk’, jf. regnskapsloven § 4-2.

Prinsippet om beste estimat skal brukes ved usikkerhet, basert på informasjonen fra årsregnskapet. Det handler om at man ved usikkerhet skal verdsette regnskapsstørrelser til en forventet verdi, basert på beste estimat (Revisjon, u.å.). Regnskapsestimater kan benyttes på en rekke områder, som for eksempel avsetninger til usikre forpliktelser og økonomisk levetid på anleggsmidler (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.4.7 Kongruensprinsippet

‘Alle inntekter og kostnader skal resultatføres’, jf. regnskapsloven § 4-3.1.

Ifølge kongruensprinsippet skal alle endringer i egenkapitalen, med unntak av egenkapitaltransaksjoner, resultatføres. Det eksisterer flere unntak fra kongruensprinsippet. Etter regnskapsloven § 4-3.2, skal virkningen av endring av regnskapsprinsipp, og korrigerende av feil i tidligere regnskap, føres direkte mot egenkapitalen. Andre unntak fra kongruensprinsippet skal gjøres når det er i samsvar med god regnskapsskikk, jf. regnskapsloven § 4-3.2.

2.4.8 Ensartet og konsistent prinsippanvendelse

‘Årsregnskapet skal utarbeides etter ensartede prinsipper, som skal anvendes konsistent over tid. Prinsippanvendelsen i konsernregnskapet og selskapsregnskapet kan være forskjellig’, jf. regnskapsloven § 4-4.

Formålet med prinsippet er at regnskapet er sammenlignbart over tid. Ensartet prinsippanvendelse dreier seg om at virksomheten skal bruke ensartede prinsipper for like transaksjoner og hendelser. Konsistent prinsippanvendelse dreier seg derimot om at de samme prinsippene skal brukes over tid (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.4.9 Forutsetningen om fortsatt drift

‘Årsregnskapet skal utarbeides under forutsetning om fortsatt drift så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avviklet. Dersom det er sannsynlig at virksomheten vil bli avviklet, skal eiendeler og gjeld vurderes til virkelig verdi ved avvikling’, jf. regnskapsloven § 4-5.

2.4.10 Prinsippet om god regnskapsskikk

‘Utarbeidelse av årsregnskap skal foretas i samsvar med god regnskapsskikk’, jf. regnskapsloven § 4-6.

God regnskapsskikk (GRS) er en rettslig standard, og innebærer at den regnskapsmessige løsningen må ha et visst omfang, samt at den skal være kvalitetsmessig god (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.5 Regnskapsmanipulasjon

Regnskapsmanipulasjon gir klare koblinger til regnskapssvindel og økonomisk kriminalitet, og forstås gjerne som negativ rapporteringsstrategi. Schipper (1989) definerer regnskapsmanipulasjon som *‘en målrettet intervensjon i den eksterne økonomiske rapporteringsprosessen, med den hensikt å oppnå private fordeler’*. Denne definisjon fremhever at manipuleringen er en bevisst handling for å få fordeler på bekostning av andre.

Regnskapsmanipulasjon kan skje både innenfor og utenfor gjeldende regulering. Manipulering innenfor gjeldende regulering kan være både opportunistisk og ikke-opportunistisk, og betegnes som aggressiv regnskapsføring. Manipulering utenfor gjeldende regulering vil være opportunistisk, og betegnes gjerne som regnskapssvindel. Eksempler på regnskapssvindel er rapportering av varelager som ikke eksisterer og rapportering av ikke-reelle salgsinntekter.

Regnskapsmanipulasjon oppstår som følge av forventede økonomiske nettofordeler. Det kan være påvirkning av kontrakter som er avhengige av regnskapsstørrelser, eller at det påvirker pris i markedet. De to mest opplagte markedene er kapitalmarkedet og markedet for ledere (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.6 Forutsetninger for regnskapsmanipulasjon

Det må ligge til grunn tre forutsetninger for at regnskapsmanipulasjon skal skje: interessekonflikt, informasjonsasymmetri og rapporteringsfrihet.

Interessekonflikt – insentiver eller press

Interessekonflikt tar utgangspunkt i at det eksisterer konflikt innen interesser mellom ledelsen og regnskapets interessenter, og er kjernen i prinsipal-agent-problemet. Prinsipal-agent-relasjonen er mellom eierne og ledelsen, og problemet oppstår når ledelsen handler ut fra egeninteresse i stedet for i eiernes interesse. Ledelsen vil opptre opportunistisk og påføre seg agentkostnader, mens eierne påføres økonomiske tap.

Det er to tiltak som kan iverksettes for å minimere interessekonflikten: økt overvåking og kontroll av ledelsen, og etablering av kontrakter som gir ledelsen insentiver til å handle i eiernes interesser (Baksaas & Stenheim, 2015).

Informasjonsasymmetri – mulighet

Informasjonsasymmetri handler om at markedene må være imperfekte og ineffisiente når det gjelder å tilby, behandle og tolke informasjon. Dersom markedene som virksomheten etterspør, ikke har tilstrekkelig informasjon, vil det oppstå ineffisiens. Dette vil resultere i informasjonsasymmetri. Her antas det at ledelsen har mer og bedre informasjon enn andre interessenter, og kan derfor rapportere eller opptre opportunistisk for å nyttiggjøre informasjonsasymmetrien. Dette er tilfellet dersom interessentene på grunn av begrenset med informasjon, ikke er i stand til å avdekke regnskapsmanipulasjon. Om manipulasjonen er vanskelig å avdekke som følge av ineffisient informasjonsasymmetri, kan manipuleringen regnes som en rasjonell rapporteringsstrategi for ledelsen (Baksaas & Stenheim, 2015).

Rapporteringsfrihet – mulighet

Den tredje forutsetningen er rapporteringsfrihet. Uten rapporteringsfrihet vil reguleringsmyndighetene ta over rapporteringsvalg, noe som vil føre til lite rom for manipulering. Regnskap som er basert på virkelig verdi, bidrar til å gi større rom for skjønnsmessige vurderinger. Regnskapet vil da oppleve lav verifiserbarhet og troverdighet, og vil igjen føre til økt risiko for manipulasjon (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.7 Insentiver

Baksaas og Stenheim (2015) mener at insentivene til manipulering er å finne i hva ledelsen forventer å oppnå. For å få bedre forståelse av disse insentivene, vil positiv regnskapsteori være et godt hjelpemiddel. Det sentrale er hvordan regnskapet påvirker forskjellige beslutningsprosesser. Insentiver for regnskapsmanipulasjon kan deles inn i to typer: markedsbaserte insentiver og kontraktbaserte insentiver (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.7.1 Markedsbaserte insentiver

Markedsbaserte insentiver handler om imperfekte og ineffisiente markeder. Disse insentivene har i løpet av de siste årene fått et stadig sterkere fokus, og det er mange grunner til det. Aksjebasert avlønning har blant annet blitt en viktigere del av ledelsens avlønning, og fører til sterke insentiver for å øke aksjeavkastningen eller aksjeverdien. Et annet sterkt insentiv vil være ledelsens verdi i markedet for ledere, noe som vil avhenge av hva ledelsen har prestert i form av produktivitet og ekspansjon hos selskapene de har vært involvert i.

Aksjebaserte avlønningskontrakter består av aksjer eller opsjoner, og kombineres oftest med fast lønn, og andre ytelser eller resultatbasert bonus. Formålet er å redusere agentkostnader, ved å motivere ledelsen til å handle ut fra eiernes interesser (Baksaas & Stenheim, 2015).

Ifølge Baksaas og Stenheim (2015) deles markedsbaserte insentiver inn i følgende metoder: target accounting, income-smoothing accounting og big-bath accounting.

Target accounting

Target accounting er basert på antagelsen om at aksjemarkedet er fiksert på enkelte resultatstørrelser. Typisk handler det om hvorvidt resultatet er positivt, om resultatet er høyere

enn i fjor, og i hvor stor grad resultatet innfrir til analytikernes forventninger. Dette kan oppfattes som et målhierarki. Dersom virksomheten ikke oppfyller disse tre forventningene, vil det tyde på økonomiske problemer, eller oppbrukte periodiseringsreserver. Konsekvensen av dette kan bli fall i aksjekursen, og gir dermed ledelsen sterke insentiver i forbindelse med markedsaktørens forventninger (Baksaas & Stenheim, 2015).

Income-smoothing accounting

Income-smoothing kan gi forståelse av mindre risiko med et stabilt resultat over tid, som igjen kan føre til høyere aksjekurs (Baksaas & Stenheim, 2015). Income-smoothing forbindes med manipulering av inntekter, kreativ regnskapsføring og aggressiv regnskapsføring (Accounting Coach, u.å.).

Big-bath accounting

Big-bath assosieres gjerne med et lederskifte. Når avtroppende leder har fått tvungen avskjed og den nye ledelsen rekrutteres eksternt, vil avtroppende leder ha insentiver for å maksimere det regnskapsmessige resultatet. Dette da et bra resultat kan gi økt markedsverdi, aksjeverdi, prestisje og høy avgangsbonus/fallskjerm. Den nye ledelsen har derimot en lengre tidshorisont, noe som motiverer for et lavere resultat det året tiltredelsen finner sted. Den nye ledelsen kan dermed gjøre en «opprydding» ved å opparbeide reserver for fremtiden. Deretter legger de skylden til det dårlige resultatet over på avtroppende leder. De opparbeidede reservene vil videre bidra til god vekst i de kommende årene, som igjen vil føre til økt markedsverdi, aksjeverdi, prestisje og bonus (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.7.2 Kontraktbaserte insentiver

Kontraktbaserte insentiver oppstår på grunn av at regnskapsmessige størrelser kan påvirke utfallet av kontraktene. Som følge av regnskapsrapporteringens påvirkningskraft på beslutninger, kan rapporteringen få økonomiske konsekvenser. For at slike kontrakter skal kunne resultere i opportunistisk manipulering, må det foreligge en forutsetning om at kontraktene er imperfekte eller at markedene er ineffisiente. Effisiente kontrakter vil minske opportunistisme og dermed også agentkostnadene. Ineffisiente kontrakter minsker dermed ikke opportunistisme, men kan i plassen være opphav til opportunistisme. Dersom konsekvensene av de

ineffisiente kontraktene er indirekte eller direkte bestemt av størrelser i regnskapet, kan manipuleringen av regnskapet teoretisk kunne gi ledelsen uberettigede goder på bekostning av annen part.

Kontraktbaserte insentiver knyttes gjerne til to sett med kontrakter: resultatbaserte bonuskontrakter og lånekontrakter med regnskapsbaserte låneklausuler (Baksaas & Stenheim, 2015).

Resultatbaserte bonuskontrakter

Bonuskontrakter som er resultatbaserte bygger på prinsippet om at det er en lineær sammenheng mellom resultatet i regnskapet og bonusutbetaling. Bonuskontrakten isolert sett vil gi insentiver til å øke regnskapsmessig resultat, da dette fører til at bonusutbetalingen øker.

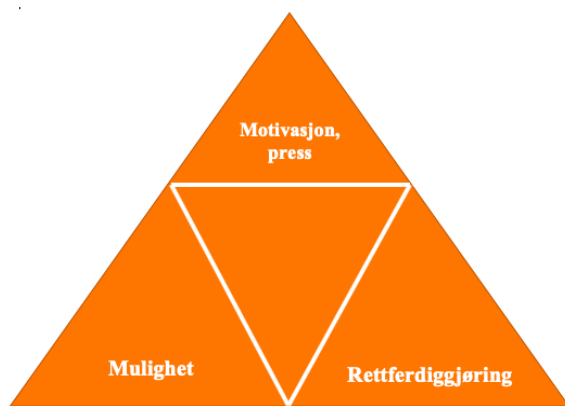
En bonuskontrakt kan ha en terskelverdi for utbetaling både oppover og nedover, og den nedre terskelverdien fastslår innslagspunktet for bonusen. Dersom regnskapsmessig resultat er mindre enn nedre terskelverdi, gir dette insentiver til å utføre «big-bath accounting» (jf. kapittel 2.7.1). Dette innebærer å minimere resultatet for så å øke sannsynligheten for å oppnå et resultat over nedre terskel for bonusutbetaling i etterfølgende år. Dersom regnskapsmessig resultat derimot er større enn nedre terskelverdi, gir dette insentiver for å øke resultatet opp til øvre terskelverdi. Å øke resultatet over øvre terskelverdi, vil ikke gi noen effekt på bonusutbetalingen (Baksaas & Stenheim, 2015).

Lånekontrakter med regnskapsbaserte låneklausuler

En lånekontrakt vil også kunne gi grunnlag til rapporteringsinsentiver når låneklausulen er regnskapsbasert. Lånekontrakten og låneklausulen har som formål å sikre at långiverne får tilbakebetalt renter og avdrag på lånet, men klausulen kan ha mange former. Tradisjonelle mål kan være nøkkeltallene, representert som mål på soliditet og gjeldseksposering. Dette som egenkapital, gjeldsandel og gjeldsgrad. I praksis brukes ofte et videre sett av nøkkeltall, som for eksempel lønnsomhet, likviditet og soliditet. Ved brudd på låneklausuler, vil dette gi reaksjon fra utlåner (Baksaas & Stenheim, 2015).

2.8 Mislighetstriangelet og mislighetsdiamanten

Etter ISA 240.11.a, er misligheter definert som *‘en bevisst handling utført av en eller flere personer innen ledelsen, av personer som har overordnet ansvar for styring og kontroll, av ansatte eller av andre, som innebærer uredelighet for å oppnå en urettmessig eller ulovlig fordel’*. Donald R. Cressey (1973) utviklet en teori for å forklare hvorfor personer utfører misligheter. Denne teorien går under betegnelsen mislighetstriangelet, og går ut på at det må eksistere tre elementer for at misligheter skal utføres: muligheter, motivasjon (og press) og rettferdiggjørelse (Moen & Havstein, 2017).

Figur 1 - Mislighetstriangelet

Muligheter

For at noen skal kunne utføre misligheter, må muligheten være til stede. Svake eller manglende kontrollrutiner på arbeidsplassen forenkler utførelsen av misligheter. Det er stor risiko for at ansatte manipulerer eller villeder regnskapet når det ikke forekommer arbeidsdeling eller etterkontroll. Eksempler på dette kan være uriktige pengeoverføringer, manipulering av salgstall for å øke bonusutbetalinger, og eiendeler som blir tatt ut av selskapet uten å bli registrert (Moen & Havstein, 2017).

Motivasjon

Motivasjon for å utføre misligheter, kan være press for å oppnå forventede økonomiske nettofordeler. Sosiale elementer som kan forbindes med misligheter kan være høyt pengeforbruk, stor gjeld, samt behov for anerkjennelse og suksess (Moen & Havstein, 2017).

Rettferdiggjørelse

Rettferdiggjørelse av misligheter innebærer en persons rettferdiggjøring av en handling, og argumentering for at handlingen er akseptabel. Eksempler kan være at personen føler seg underbetalt, at han mener han fortjener mer, at det er snakk om et ubetydelig beløp, at alle andre gjør det eller at ingen vil legge merke til det. Dette gjenspeiler personens holdninger, og undersøkelser viser at når virksomheter reduserer bonuser og fordeler for ansatte, øker rettferdiggjørelsen av misligheter (Moen & Havstein, 2017).

Mislighetstriangelet er et verktøy for å avsløre, unngå og forebygge misligheter. Men noen kritiskere mener at denne modellen ikke er god nok, fordi de mener at faktorene «motivasjon og rettferdiggjørelse» ikke er observerbar. Et alternativ til denne modellen er utviklet av Wolfe og Hermanson (2004), som legger til et fjerde element. Denne modellen kalles mislighetsdiamanten, og det ekstra elementet er «evne og dyktighet». Dette elementet inneholder visse personlige karaktertrekk som gjerningspersonen må ha for å kunne utføre misligheter. Vedkommende må være smart nok til å forstå og dra nytte av svakhetene i internkontrollen. Samtidig må personen ha selvsikkerhet nok til å tro at han ikke blir oppdaget, og at han eventuelt kan snakke seg bort fra forholdet (Moen & Havstein, 2017).

2.9 Metoder for å manipulere regnskapet

Schilit og Perler (2010) har gruppert sju metoder for manipulering av et regnskap:

1. Bokføre inntekter for tidlig
2. Bokføre fiktive inntekter
3. Øke inntekter ved bruk av engangsaktiviteter
4. Flytte kostnader i inneværende periode til en senere periode
5. Anvende andre teknikker for å skjule kostnader eller tap
6. Flytte inntekter i inneværende periode til en senere periode
7. Flytte fremtidige kostnader til inneværende periode

Punkt 1 til 5 representerer økning av profitt, som gjøres enten ved større inntektsføring eller mindre kostnadsføring. I motsetning til punkt 1 til 5, representerer punkt 6 og 7 reduksjon av profitt. Dette gjøres ved å flytte inntekter til en senere periode, eller øke kostnadene i inneværende periode (Schilit & Perler, 2010).

2.9.1 Bokføre inntekter for tidlig

Schilit og Perler (2010) legger frem fire ulike teknikker som omhandler en tidligere inntektsføring enn hva periodiseringsprinsippene tilsier. De ulike teknikkene dreier seg blant annet om at en virksomhet kan velge å bokføre inntekter før en eventuell levering eller gjennomføring av handel. Det kan også være at inntekter blir bokført før endelig avtale er inngått med kunde. Alternativt kan det være snakk om inntektsføring selv om det foreligger usikkerhet vedrørende kundens betaling. Alle disse teknikkene som representerer en for tidlig inntektsføring, bryter med både transaksjonsprinsippet, opptjeningsprinsippet og sammenstillingsprinsippet, jf. kapittel 2.4.1 til 3 (Schilit & Perler, 2010).

2.9.2 Bokføre fiktive inntekter

Bokføring av fiktive inntekter dreier seg om bevisst inntektsføring, uten at salget av et gitt produkt er gjennomført. Slike transaksjoner vil reelt sett ha et manglende økonomisk formål og substans, og bryter derfor med transaksjonsprinsippet (jf. kapittel 2.4.1). utfordringen med bokføring av fiktive inntekter er at de kan være vanskelige å fange opp.

Ifølge Schilit og Perler (2010) eksisterer det fire teknikker som omhandler bokføring av fiktive inntekter. Den første teknikken dreier seg om å bokføre inntekter som mangler økonomisk substans. Dette inkluderer salg hvor kunden ikke er pliktig å beholde eller betale for produktet.

Inntektsføring av transaksjoner mellom parter som ikke har armlengdes avstand kan også komme under fiktive inntekter. Dette da inntektene kan være oppblåste og dermed ikke kommer begge selskapene til gode. Slike transaksjoner er forbudt, men blir likevel brukt.

Den tredje teknikken dreier seg om å bokføre inntekter fra ikke inntektsskapende transaksjoner. Dette kan være å inntektsføre tilførsel av kapital fra for eksempel finansieringsaktiviteter, som låneopptak og aksjeutstedelse. Normalt sett skal kun inntekter som er relatert til selskapets hovedaktivitet regnskapsføres som inntekter.

Den fjerde og siste teknikken, dreier seg om å bokføre inntekter fra reelle transaksjoner med oppblåste beløp. Overtredelsen går ut på å registrere inntekter med et høyere beløp enn realiteten, for å gi inntrykk av et bedre resultat (Schilit & Perler, 2010).

2.9.3 Øke inntekter ved bruk av engangsaktiviteter

Denne teknikken dreier seg om å øke inntekten ved bruk av engangsaktiviteter eller ikke-inntektsskapende aktiviteter. Fra investors perspektiv er det de operasjonelle aktivitetene som står i hovedfokus, da det er her selskapets kjernevirksomhet oppstår. Schilit og Perler (2010) legger frem to teknikker som blir brukt for å blåse opp inntektene. Dersom disse teknikkene ikke avdekkes, kan det skapes forvirring for investorer eller andre regnskapsbrukere.

Den første teknikken dreier seg om å øke inntekten ved bruk av engangsgevinster. Her blåses virksomhetens driftsinntekter opp, noe som resulterer i et høyere driftsresultat. Dette gjøres ved å inkludere engangsgevinster fra investeringer, som en salgsinntekt. Alternativt kan driftskostnadene reduseres ved at gevinster føres her.

Den andre teknikken som legges frem er å øke inntekten gjennom villedende klassifiseringer, eller ved salg av undervurderte eiendeler. Et eksempel på dette er Boston Chicken i USA, som prøvde å skjule sitt dårligere resultat ved klassifisering av renteinntekter og avgifter fra franchisetakere, som inntekter (Schilit & Perler, 2010).

2.9.4 Flytte kostnader i inneværende periode til en senere periode

Hvordan virksomheter regnskapsfører kostnadene sine, kan deles inn i to trinn. Første trinn oppstår når virksomheten får en utgift, altså når en fordel er betalt, men enda ikke mottatt. Dette trinnet representerer en fremtidig fordel, og balanseføres derfor som en eiendel frem til tilhørende fordel er mottatt. Det andre trinnet oppstår først når fordelene er mottatt, og kostnadene flyttes fra balansen over til resultatregnskapet. Dette kan gjøres i forskjellige hastigheter, alt etter hvilken type fordel det er snakk om (langsiktig eller kortsiktig). Virksomheten kan også bruke egen innflytelse over hastigheten, og dette kan få betydelige konsekvenser for inntektene. Det nåværende resultatet vil lett kunne være bedre, ettersom kostnadene forskyves til en senere periode (Schilit & Perler, 2010, s. 111-112).

Schilit og Perler (2010) fremstiller flere teknikker når det gjelder forskyvning av kostnader til en senere periode. Den første teknikken dreier seg om å balanseføre normale driftskostnader. Driftskostnaden vil her bli avskrevet slik at kostnaden blir fordelt utover flere år. Resultatet av dette er at virksomhetens resultatregnskap vil være høyere, som også fører til høyere egenkapital.

Den andre teknikken går ut på for sakte avskrivning av kostnader. Når en virksomhet velger å avskrive kostnadene for sakte, fordeler kostnadene seg utover lengre tid enn eiendelens forventede levetid. Dette gjør at virksomheten oppnår et høyere resultat som følge av lavere avskrivningskostnader.

En annen teknikk kan være å unnlate å nedskrive eiendeler som har falt i verdi. Dette blir gjort for at kostnader skal bli utsatt til en senere periode, samt for å forlenge opprinnelig avskrivningsplan.

Den siste teknikken dreier seg om å avsette for lite til tap i forbindelse med kundefordringer som ikke blir gjort opp, eller ukurante varer. Virksomheten blåser herved opp inntekten (Schilit & Perler, 2010).

2.9.5 Anvende andre teknikker for å skjule kostnader eller tap

Noen ganger kan vi se at ledelsen unngår å bokføre visse kostnader eller tap i regnskapet. Vi snakker da stort sett om kortsiktige fordeler, da disse vanligvis blir kostnadsført umiddelbart. Utfordringen her er at det er vanskelig for både revisor og investorer å oppdage, noe som gjør at manipulasjonen som oftest blir stående. Schilit og Perler (2010) legger frem fire teknikker for å skjule kostnader eller tap.

Den første teknikken handler om at virksomheter unnlater å bokføre kostnader i håp om å øke inntektene. Dette kan skje ved at kostnader og relaterte forpliktelser ikke bokføres. Et eksempel på dette kan være, å late som om en inngående faktura aldri kom.

Den andre teknikken handler om å unnlate rapportering, eller reversering av tidligere kostnader. Disse kostnadene blir vanligvis bokført i slutten av hvert kvartal, men ledelsen manipulerer noen ganger avsetningene for tap eller forpliktelser i fremtiden. Dette vil blåse opp inntektene, og det blir en positiv effekt på resultatet.

Den tredje teknikken handler om å motta falske rabatter fra leverandører. Teknikken viser hvordan virksomhetens fleksibilitet gjennom endring av regnskapsprinsipper og estimater kan fungere som et verktøy for å skjule kostnader. Gjeld kan reduseres gjennom å endre på regnskapsprinsipper og estimater, knyttet til virksomhetens forpliktelser. Dette kan for eksempel være pensjonsfordeler for de ansatte i virksomheten eller leasingavtaler.

Den siste teknikken dreier seg om å redusere kostnader ved å frigjøre avsetninger. Dette for å øke inntekten (Schilit & Perler, 2010).

2.9.6 Flytte inntekter i inneværende periode til en senere periode

For de fleste virksomheter, foreligger det en viss usikkerhet på hva morgendagen bringer. Mange investorer har skyhøye, og kanskje urealistiske, forventninger når det kommer til ledelsen. Et møte med disse forventningene kan få ledelsen til å føle seg tvunget til å flytte inntekter fra nåværende periode til en senere periode. Dette for å utvikle reserver som en kan frigjøre senere. Bruk av disse teknikkene blir uttrykt som et brudd på periodiseringsprinsippene, og ifølge Schilit og Perler (2010) kan dette deles inn i fire teknikker.

Den første teknikken dreier seg om å utvikle reserver, for så å frigjøre dem som inntekt i en senere periode. Når en virksomhet blomstrer og inntektene er skyhøye, er det lett å falle for fristelsen om å forskyve deler av inntekten til en senere og kanskje dårligere periode. Dette vil skape høyere inntekt, egenkapital og resultat for virksomheten i dårlige tider.

Den andre teknikken dreier seg om feilaktig regnskapsføring av derivater, for å jevne ut inntekten. Ved bruk av denne teknikken, fremstilles virksomheten å ha en jevn inntjening selv i perioder med ustabile rentebevegelser.

Den tredje teknikken dreier seg om å utvikle reserver i forbindelse med oppkjøp. At disse inntektene legges til side, og registreres i en senere periode.

Den fjerde og siste teknikken handler om å bokføre salgsinntekter i inneværende periode, til en senere periode (Schilit & Perler, 2010).

2.9.7 Flytte fremtidige kostnader til inneværende periode

Her gjøres ting litt motsatt i forhold til hva som er vanlig innenfor kostnadsføring. Metoden dreier seg om en forskyvning av fremtidige kostnader til nåværende periode, slik at fremtidige resultater blåses opp. Schilit og Perler (2010) nevner to teknikker i forhold til dette.

Den første teknikken dreier seg om ukorrekt avskrivning av eiendeler i inneværende periode, for å unngå kostnader i en senere periode. Eiendeler avskrives altså tidligere enn forventet, og dermed har en redusert fremtidige kostnader.

Den andre teknikken dreier seg om å bokføre falske kostnader, for å opprette reserver for å redusere kostnader i en senere periode. Ved å bruke denne teknikken, vil både fremtidige og falske kostnader bli bokført i nåværende periode. Dette fører til at fremtidige driftskostnader vil bli underrapportert, mens de falske kostnadene blir reversert, som igjen fører til oppblåste inntekter (Schilit & Perler, 2010).

2.10 Resultat kvalitetsanalyse – avdekking av regnskapsmanipulasjon

Resultat kvalitetsanalyse benyttes for å analysere informasjonen som finnes i regnskapet. Regnskapstallene avspeiler informasjon som påvirkes av regnskapsregler, regnskapsprinsipper og skjønsmessige estimater. Analysen bidrar dermed til å avdekke de valgene og det skjønnet som ligger til grunn, og eventuelt gjøre dem om til sine egne (Gjesdal, 2003). Et problem er at regnskapskvaliteten vurderes av folk uten bransjekunnskap og tilstrekkelig forståelse av markedet (Palepu, Healy & Peek, 2013). Heskestad (2015a) viser til viktigheten av tilstrekkelig bransjekunnskap og markedsforståelse: *“Uten analyse av omgivelsene vil man ikke kunne forklare hvordan lønnsomheten er i bransjen i dag, hvilke faktorer som kan forklare lønnsomhetsforskjeller i bransjer og hvilke lønnsomhetsfaktorer som kan ventes å bli vesentlige i fremtiden. Dette er opplagt sentrale spørsmål for enhver beslutningstaker”* (Heskestad, 2015a, s. 34).

Med utgangspunkt i Porters Five Forces analyse, kan kreftene som konkurrerer innenfor en bransje analyseres. Videre bør det benyttes en SWOT-analyse, for å vurdere styrker, svakheter, muligheter og trusler. Når omgivelsene til selskapet er analysert på en tilfredsstillende måte, kan en starte med kvalitetsanalysen. En resultat kvalitetsanalyse består av følgende trinn:

- Identifisere kritiske regnskapsstørrelser
- Vurdere graden av fleksibilitet og estimater
- Vurdere regnskapsstrategien
- Vurdere informasjonskvaliteten
- Identifisere røde flagg

Identifisere kritiske regnskapsstørrelser

Første steg i kvalitetsanalysen, er å identifisere kritiske regnskapsstørrelser, noe som krever markedsforståelse og bransjekunnskap. Estimatet av fullføringsgraden vil opplagt være en kritisk størrelse ved inntektsføring i takt med fremtiden. Er bransjekunnskapen til stede, er det mulig å vurdere om den rapporterte lønnsomheten er logisk. Dermed kan en lage seg et kvalifisert bilde av forutsetningene som ligger til grunn når det gjelder kalkulering av fullføringsgrad (Heskestad, 2015a).

Vurdere graden og fleksibilitet og estimerer

Neste trinn i kvalitetsanalysen, er å vurdere graden av fleksibilitet. Dette dreier seg om virksomhetens mulighet til å velge ulike regnskapsprinsipper. Hensikten er at en skal ha mulighet til å påvirke regnskapet gjennom opportunistiske valg av regnskapsprinsipper (Heskestad, 2015a).

Vurdere regnskapsstrategien

Videre i analysen, må selskapets regnskapsstrategi vurderes. Strategien er knyttet til vurderingen av om selskapets strategi virker, og det sentrale er å vurdere hvorvidt regnskapsstrategien er reflektert i finansregnskapet. Ved vurdering av regnskapsstrategier, kan det være gunstig å vurdere om ledelsen har insentiver til å utføre opportunistisk regnskapsføring. I tillegg bør tidligere regnskapsrapporter vurderes for å se om de er realistiske, eller ikke. Urealistisk regnskapsrapportering kan for eksempel være en tapsoverføring av kundefordring, og kan indikere aggressiv inntektsføring. Det kan også indikere fiktive inntekter i en tidligere periode (Heskestad, 2015a).

Vurdere informasjonskvaliteten

Under vurdering av informasjonskvalitet, er det viktig å evaluere hvorvidt notene gir tilstrekkelig informasjon. Når man skal vurdere rimeligheten av forutsetningene til hvordan en kontrakt vil utvikle seg, og om det er brukt nok sikringsstrategi, er notene sentrale. Uheldigvis

blir det observert at selskaper bruker notene som en oppsummering av selvsagte forhold, og mer eller mindre sitater fra regnskapsstandarder (Heskestad, 2015a).

Identifisere røde flagg

Det siste og viktigste punktet i resultat kvalitetsanalysen, er å identifisere røde flagg. Ved å utføre de øvrige punktene, vil en kunne identifisere røde flagg på en tilfredsstillende måte. Regnskapsbrukerne kan dermed identifisere hvilke poster en bør se nærmere på, og eventuelt overprøve selskapets egne vurderinger. Noen ganger kan man også avdekke om ledelsen driver med regnskapsmanipulasjon (Heskestad, 2015a).

2.11 Røde flagg

‘Med røde flagg menes sammenhenger og utviklingstrekk som avviker fra det normale over tid og i forhold til bransjemessige forhold’. Røde flagg varsler med andre ord farer ved regnskapet. Regnskapsregler, skjønsmessige estimater og prinsippvalg påvirker regnskapet. Derfor er det viktig at regnskapsbrukerne klarer å analysere kvaliteten på regnskapet og identifisere eventuelle røde flagg. Eksempler på røde flagg er brudd på lånebetingelser, svake styrever, skifte av revisor, ikke «normale» revisjonsberetninger, komplisert selskapsstruktur og uklare eller unødvendig kompliserte noter (Heskestad, 2015b).

2.11.1 Røde flagg og manipulering av inntekter

Felles for de fleste regnskapsskandaler, er manipulering av inntekter. Når driftsinntekter skal vurderes, bør en starte med å sjekke lønnsomheten i forhold til andre konkurrerende virksomheter. Det å identifisere og å trekke ut unormale regnskapsposter er viktig, da det er virksomhetens hovedaktivitet og langsiktige inntjening vi først og fremst er opptatt av. Dersom virksomhetens lønnsomhet er avvikende fra konkurrentenes, selv etter korreksjon for unormale regnskapsposter, vil dette være et rødt flagg. En nærmere sjekk må til, for å se om der finnes en naturlig forklaring på avviket.

Manipulering av inntekter kan skje ved for tidlig bokføring av inntekter eller fiktive inntekter. Bokføring av fiktive inntekter er noe mer alvorlig, men begge teknikkene kan skape store

konsekvenser for både eiere og långivere. For tidlig inntektsføring kan skje ved at virksomheten registrerer inntekter før et eventuelt prosjekt er gjennomført. I begge tilfellene vil kundefordringene prosentmessig øke mer enn hva omsetningsveksten skulle tilsi (reduert omløpshastighet), og vil derfor være et rødt flagg.

Redusert omløpshastighet kan skyldes lengre kredittider eller manglende tapsavsetning. Dersom det er avvik mellom kundefordring og omsetning, vil heller ikke virksomhetens kontantstrøm henge sammen med driftsresultatet.

Et rødt flagg i forbindelse med manipulering av inntekter, kan også være relatert til forpliktelser og salgsaktivitet i virksomheten. En avsetning vil mer eller mindre være basert på skjønn og tidligere erfaring. Dersom avsetningen er for lav, vil driftsresultatet bli for høyt, eller omvendt. Heskestad (2014a) indikerer et rødt flagg dersom avsetningen i prosent av selskapets produksjonskostnader er lavere enn tidligere år, eller avviker fra bransjenormalen. Heskestad (2014a) advarer også mot virksomheter som avsetter mer enn det som er forventet i fremtidige forpliktelser. Dette frembringer skjulte reserver som virksomheten kan ta utbytte av i en senere periode. På denne måten blir virksomheten fremstilt som mer lønnsom enn konkurrentene.

Når det kommer til manipulering av inntekter, er en fremgangsmåte å fremskynde uopptjente inntekter. En uopptjent inntekt er knyttet til salg av en vare eller tjeneste som enda ikke er levert. Dette kan for eksempel være en forskuddsbetaling. Dersom uopptjent inntekt viser seg å være lavere enn tidligere år, eller det som er vanlig i bransjen, vil dette være et rødt flagg (Heskestad, 2014a).

2.11.2 Røde flagg og manipulering av kostnader

Ifølge Heskestad (2014b) deles røde flagg knyttet til manipulering av kostnader, inn i åtte punkter: kundefordringer, konserninterne fordringer, varelagervurdering, balanseføring versus kostnadsføring, avskrivningspolitikk, nedskrivning, avsetninger og betingede forpliktelser, og utsatt skatt.

Kundefordringer

Kundefordringer er et resultat av at varer og tjenester er solgt på kreditt. Ved salg av varer og tjenester på kreditt, vil det foreligge en viss risiko for at en eller flere fordringer ikke blir betalt. Etter regnskapsloven § 5-2, skal kundefordringene vurderes etter laveste verdis prinsipp, det vil si laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi. Ut fra dette må virksomheter estimere usikre fordringer, altså anslå fremtidige tap (Moen & Havstein, 2017). Dette er en vurdering som bygger på skjønn, og omløpshastigheten er her en viktig faktor. Dersom kundefordringene har en større økning enn omsetningen, reflekterer dette redusert omløpshastighet. Dette kan indikere et rødt flagg. En annen forklaring på dette kan være lengre kredittider eller manipulerede inntekter. Her må tapsavsetningen også ses i sammenheng med konjunkturutviklingen (Heskestad, 2014b).

Konserninterne fordringer

Betegnelsen på et konsern, er at et morselskap har innflytelse over et eller flere selskaper underlagt morselskapet (Visma, u.å.a). I et konsern vil det oppstå transaksjoner mellom selskapene, som igjen har en viss risiko. Slike transaksjoner oppstår som følge av långivning, mottakelse av konsernbidrag eller ved salg av varer og tjenester. Etter aksjeloven § 3-9, skal transaksjoner mellom selskaper i samme konsern, grunnes på vanlige forretningsmessige vilkår og prinsipper. Med andre ord, skal transaksjonene skje på armlengdes avstand. Dersom konserninterne fordringer har en unaturlig høy vekst, kan forklaringen på dette være inntektsføring av fiktive transaksjoner.

Omklassifisering fra kortsiktig til langsiktig gjeld, uten noen forklaring i notene, kan også tyde på regnskapsmanipulasjon. Ved å omklassifisere kortsiktig gjeld til langsiktig, vil selskapet styrke arbeidskapitalen. Dette vil føre til urettmessige fordeler ved å villedde regnskapsbrukerne (Heskestad, 2014b).

Varelagervurdering

Varene i et varelager skal vurderes til laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi, jf. regnskapsloven § 5-2. Ved kjøp av varer omfatter anskaffelseskost alle kostnadene som er

blitt brukt til kjøp og tilvirkning. I tillegg utøves en del skjønn knyttet til selve beregningen av anskaffelseskost. Dette gjelder særlig for produksjonsvirksomheter.

Ved beregning av indirekte faste kostnader, skal normal kapasitetsutnyttelse ligge til grunn. Dersom utnyttelsen er større enn normalt, skal faktisk kapasitet være grunnlaget.

Med et overvurdert varelager, vil varekostnaden være for lav mens driftsresultatet for høyt. Dette skyldes vanligvis manglende nedskrivning som følge av ukurans eller fall i markedspriser. Dersom varelageret øker mer i prosent enn varekostnaden, vil dette føre til redusert omløpshastighet. Dette kan indikere et rødt flagg. En annen årsak til redusert omløpshastighet kan være at lageret øker som følge av lavere omsetning (Heskestad, 2014b).

Balanseføring versus kostnadsføring

I utgangspunktet skal varige investeringer balanseføres og avskrives. Usikre investeringer som er vanskelige å måle, skal derimot ikke balanseføres. Immaterielle eiendeler er et eksempel på en investering hvor det er knyttet usikkerhet til de fremtidige økonomiske fordelene. Når det kommer til forskning og utvikling (FoU), er det etter regnskapsloven § 5-6 fastsatt at slike utgifter skal kostnadsføres påløpende. Etter IFRS skal derimot utgifter til forskning kostnadsføres, mens utviklingsutgiftene skal balanseføres og avskrives. Dette gitt at det vil generere fremtidige inntekter for virksomheten. Selv om både regnskapsloven og IFRS er klare, vil det fremdeles være usikkerhet rundt hva som er forskning og hva som er utvikling. Det foreligger dermed stor grad av skjønn i behandlingen tilknyttet immaterielle eiendeler.

I virksomhetens investeringer utgjør immaterielle investeringer en økende andel. En kvalitetsanalyse inkluderer virksomhetens immaterielle investeringer, samt hvor stor grad virksomheten lykkes. Det røde flagget er her knyttet til virksomheter som balansefører immaterielle investeringer, til tross for svak lønnsomhet og lav egenkapital. Andre røde flagg kan være dersom de balanseførte immaterielle eiendelene utgjør en større andel av egenkapitalen (Heskestad, 2014b).

Avskrivningspolitikk

Etter regnskapsloven § 5-3, skal driftsmidler med begrenset økonomisk levetid, avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan. Avskrivningsplanen vurderes ut fra skjønn, og det skal i tillegg tas hensyn til eventuell utrangeringsverdi.

Utrangeringsverdi er det beløpet som et driftsmiddel kan selges for når virksomheten ikke lenger har bruk for den. Prisen bestemmes ut fra hva et tilsvarende driftsmiddel ville blitt solgt for. Vurderingsmomentene dekomponering, utrangeringsverdi og levetid, er sentrale når en gjennomfører kvalitetsanalyse (jf. kapittel 2.10), og er i stor grad gjenstand for skjønn. Et rødt flagg er knyttet til virksomhetens valg av avskrivningspolitikk. Dersom det benyttes en annen avskrivningspolitikk enn det som er vanlig, vil dette være et faresignal. For eksempel at det benyttes en lengre levetid enn normalt. Heskestad (2014b) anbefaler at en vier ekstra oppmerksomhet til endringer i avskrivningspolitikken, da dette kan indikere manipulasjon for å få et gunstigere resultat og egenkapital (Heskestad, 2014b).

Nedskrivning

Alle driftsmidler skal nedskrives til virkelig verdi, ved verdifall som forventes å ikke være forbigående. Nedskrivningen skal reverseres i den utstrekning grunnlaget for nedskrivningen ikke lenger er til stede, jf. regnskapsloven § 5-3.3. Før en mulig nedskrivning, må det gjennomføres en nedskrivningstest, som i stor grad er påvirket av skjønn. Det røde flagget illustrerer virksomheter som ikke gjennomfører nedskrivninger samtidig som andre i bransjen, ut fra gitte markedsforhold. Dette gjelder særlig for immaterielle eiendeler.

Et annet rødt flagg kan oppstå som følge av lederskifte, som vanligvis assosieres med «big-bath», jf. kapittel 2.7.1 (Heskestad, 2014b).

Avsetninger og betingede forpliktelser

Avsetninger er vanligvis basert på usikre beløp og skjønn. Eksempler på avsetninger kan være ukurans i varelageret, tap på fordringer, garantier, reparasjoner, miljøavsetninger, søksmål og avgifts- og skattesaker. Når det kommer til betingede forpliktelser, er dette en hendelse som

vil forårsake en utbetaling eller innbetaling for virksomheten. Eksempler på slike forpliktelser er søksmål, miljøpålegg og fjernings- eller opprydningsforpliktelser. Også her er det snakk om usikre beløp og skjønn. Dette skyldes henholdsvis sannsynlighetsovervekt og kravet om pålitelig måling. Dersom det er umulig å anslå fremtidige kostnader, i tillegg til at det er liten sjansje for at forpliktelsen skal skje, vil ikke beløpet balanseføres. Under slike omstendigheter, skal notene inkludere informasjon som bidrar til økt forståelse om den betingede forpliktelsen.

Dersom avsetningen avtar i prosent av inntektene, vil dette være et rødt flagg. Et annet rødt flagg kan være virksomheter som fremstår som mer lønnsomme enn konkurrentene. Det er derfor viktig å sammenligne bransjenormalen, samt få en forståelse av hva som regnes som vanlige forpliktelser (Heskestad, 2014b).

Utsatt skatt

Utsatt skatt er differansen mellom regnskapsmessige og skattemessige verdier. Dersom det forekommer avvik mellom de regnskapsmessige og skattemessige verdiene, vil de midlertidige forskjellene gi utslag i skattefradraget. Dersom det er snakk om negative midlertidige forskjeller, vil det derimot bli utsatt skattefordel (Visma, u.å.b). Et rødt flagg tilknyttet utsatt skatt, er dersom virksomheten har høy skatt eller lav utsatt skattefordel. Dette kan tyde på at balanseførte verdier av eiendeler, er overvurdert eller at gjeldsposter er undervurdert. Dette gjelder særlig hvis den balanseførte utsatte skatten, ikke reverseres over tid. Forklaringen her er at skattemessige verdier vanligvis påvirkes av sjablongregler, mens regnskapsmessige verdier utsettes for skjønn.

Dersom virksomheter har balanseført utsatt skattefordel, samtidig som de har lønnsomhetsproblemer og svak egenkapital, vil dette indikere et rødt flagg. I virksomheter hvor utsatt skattefordel utgjør en vesentlig del av egenkapitalen, gir dette grunn til å være på vakt. Enda viktigere vil dette være dersom virksomheter med svak egenkapital, balansefører andre immaterielle eiendeler, uten utsatt skattefordel (Heskestad, 2014b).

3 Metode

I dette kapittelet presenteres oppgavens metodiske tilnærming. Innledningsvis presenteres relevant teori, samt begreper innenfor metodefaget. Videre tas det stilling til oppgavens metode, design og datainnsamling, samt en belysning av styrker og svakheter for å vurdere oppgavens validitet og reliabilitet. Til slutt vil vi forklare hvorfor vi har valgt casestudie, hvordan utvalget er foretatt, samt et kritisk blikk.

3.1 Hva er metode?

Metode dreier seg om hvordan en går frem for å for å innhente informasjon, for å finne svar på en bestemt problemstilling. Ifølge Johannessen, Christoffersen og Tufte (2011) handler metode om å samle inn, analysere og tolke data som er relevant og pålitelige for å kunne svare på en bestemt problemstilling. I utgangspunktet skilles det mellom kvalitative og kvantitative metoder (Johannessen et al., 2011).

3.2 Kvalitativ og kvantitativ metode

I kvalitativ metode studeres ukjente fenomener. Fenomener som det er forsket lite på, hvor hensikten er å få en bedre dybdeforståelse. Ifølge Johannessen et al. (2011) er observasjon og intervju de mest brukte metodene for innsamling av kvalitative data. Kjennetegnet ved kvalitative metoder, er å innhente så mye informasjon som mulig, fra et begrenset antall personer.

I kvantitativ metode studeres store mengder enheter gjennom blant annet spørreundersøkelser, og står sterkt i kontrast til kvalitativ metode (Johannessen et al., 2011). Formålet her er å finne ut om en antagelse stemmer overens med de innsamlede dataene (Dahlum, 2019).

En alternativ løsning er å kombinere kvalitativ og kvantitativ metode gjennom metodetriangulering (Johannessen et al., 2011).

3.3 Undersøkellesdesign

Undersøkellesdesign beskriver hvordan analyseprosessen skal legges opp for å kunne finne svar på en bestemt problemstilling. Designet fungerer med andre ord som en fremgangsplan

for hvordan undersøkelsen skal organiseres og gjennomføres. Hvilket design som velges, avhenger av hvor mye kunnskap en har om problemområdet fra før, samt hvilke mål en har med hensyn til å analysere og forklare sammenhenger. Undersøkelsesdesign kan deles inn i tre grupper: eksplorativt, deskriptivt og kausalt design (Gripsrud, Olsson & Silkoset, 2004).

Eksplorativt design

Eksplorativt design brukes for å få bedre forståelse om en problemstilling, hvor forskeren på forhånd har relativt lite kunnskap om fenomenet som studeres. Med lite kunnskap om problemstillingen, vil forskeren prøve å forstå og tolke det studerte fenomenet, for å få økt innsikt. I mange tilfeller vil det også være aktuelt å utvikle hypoteser om mulige sammenhenger. En naturlig start på eksplorativt design, er å undersøke om det foreligger data om det studerte fenomenet fra før. Det vil også i mange sammenhenger være aktuelt å innhente data selv. Eksplorativt design har to hovedteknikker: fokusgrupper og dybdeintervju (Gripsrud et al., 2004). Et eksplorativt design kjennetegnes også som fleksibel, da forskningsprosessen kan endre retning som følge av den nye informasjonen (Ghauri & Grønhaug, 2005).

Deskriptivt design

Deskriptivt design betegnes også som beskrivende design, og brukes når forskeren har en grunnleggende forståelse av det studerte fenomenet. Formålet med designet er å beskrive situasjonen innen et bestemt område. Dette kan være sammenhengen mellom to eller flere variabler, eller nivået på en enkelt variabel som ønskes å kartlegges. Deskriptivt design har tre hovedteknikker som datainnsamling: spørreundersøkelser, observasjon og dagbokmetoden (Gripsrud et al., 2004).

Kausalt design

Kausalt design brukes for å undersøke mulige årsaksforklaringer mellom to variabler. Formålet med kausalt design er å manipulere de uavhengige variablene, for å se om de har noen effekt på den andre variabelen (Gripsrud et al., 2004).

3.4 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet (pålitelighet) måler nøyaktigheten av undersøkelsens data, hvilke data som blir brukt, måten de samles inn på og hvordan de behandles. Det finnes flere måter å teste reliabilitet på. For det første kan den samme undersøkelsen utføres på den samme gruppen, men på forskjellige tidspunkt. Alternativt kan flere forskere undersøke samme fenomen samtidig. Begge disse metodene indikerer høy reliabilitet dersom resultatene er de samme.

Validitet (gyldighet) avhenger av hva som er målt, og om dette er egenskaper man ønsker at problemstillingen skal besvare (Holme & Solvang, 1996). I teorien kan vi skille mellom begrepsvaliditet, intern validitet og ytre validitet. Begrepsvaliditet er et typisk måle-fenomen, som handler om forholdet mellom det generelle fenomenet som studeres, og de konkrete dataene (Johannessen et al., 2011).

3.5 Casestudier

Yin (2009) definerer casestudier som *‘en empirisk undersøkelse som studerer et moderne fenomen i dybden og innenfor dens virkelige kontekst, spesielt når grensene mellom fenomen og kontekst ikke er tydelig synlige’*.

Casestudier assosieres vanligvis med eksplorativt eller deskriptivt design, uten å være begrenset av disse områdene. Når det kommer til økonomiske undersøkelser, er casestudier særlig egnet når det er snakk om fenomener som er utfordrende å studere utenfor sine naturlige omgivelser, samt når konseptene og variablene er vanskelige å kvantifisere (Ghauri & Grønhaug, 2005).

Metoden egner seg best når spørsmål som «hvorfor» og «hvordan» ønskes besvart, når forskeren har lite kontroll over hendelsen, og når fokuset er rettet mot fenomener i naturlige omgivelser. En casestudie kan bestå av både kvalitative og kvantitative data, med det er den kvalitative metoden som blir mest brukt.

Casestudier skiller mellom enkel case og komparativ case. Videre i oppgaven vil vi benytte oss av komparativ casestudie, som dreier seg om å undersøke flere caser med empiriske likheter, for så å sammenligne dem med hverandre. Ved å studere flere caser, vil forskningsresultatet fremstå som mer overbevisende (Yin, 2009).

3.6 Valg av metode og undersøkelsesdesign

Denne studien tar utgangspunkt i fire forskjellige caser, og dreier seg om hvordan regnskapsmanipulasjon avdekkes. For å løse problemstillingen har vi valgt å benytte oss av kvalitativ metode, med utgangspunkt i dommer hentet fra Lovdata¹, samt medier hentet fra internett. Dette fordi vi ønsker et variert utvalg, altså et utvalg som det er forsket lite på og som det er forsket mer på.

Videre i studien vil vi benytte oss av deskriptivt design, ved å beskrive kjennetegn og variabler om som kan bli brukt til regnskapsmanipulering. Formålet her er å få en grunnleggende forståelse av problemområdet. Dette blir brukt som et hjelpemiddel for å svare på problemstillingen om hvordan regnskapsmanipulasjon avdekkes.

Til slutt vil vi benytte oss av en komparativ casestudie, som dreier seg om å studere flere caser. Bruk av denne metoden vil gi økt ytre validitet, samtidig som vi vil få økt dybdeforståelse for hver enkelt case som studeres.

Når det gjelder innhenting av data, skilles det mellom primærdata og sekundærdata. Innhenting av primærdata dreier seg om å observere, intervju eller eksperimentere. Sekundærdata innhentes derimot ved hjelp av allerede eksisterende data som tidligere er blitt brukt til et annet formål (Sundbye & Nisted, 2017). I vår studie, skjer innhenting av data ved hjelp av sekundærdata.

3.6.1 Caseutvalg

For å kunne svare på problemstillingen, har vi valgt å studere fire ulike caser som omhandler regnskapsmanipulasjon. Alle casene er norske regnskapsskandaler fra det tjuende århundre, og er valgt på bakgrunn av tilgjengelighet. De fire casene er av ulik størrelse, både når det gjelder straff og medieoppmerksomhet. For å kunne illustrere problemstillingen i ulike kontekster, har vi også valgt caser basert på ulike bransjer.

På grunn av tidsrammen og omfanget av oppgaven, vil vi begrense gjennomgangen av de fire ulike casene. Caseutvalget i vår studie er følgende: Fast Search & Transfer ASA, Kraft & Kultur AB, T5PC Global Market AS og X AS/Y AS.

---

¹ Lovdata er en privat stiftelse opprettet i 1981 av Justisdepartementet og Det juridiske fakultet i Oslo. Stiftelsens formål er å opprette, vedlikehold og drive systemer for rettslig informasjon (Lovdata, 2020).

3.6.2 Kritisk blikk

Under denne skriveprosessen, stiller vi oss kritiske til vårt eget arbeid. Først og fremst er vi kritiske til at vi på grunn av tidsbegrensning ikke har et bredere utvalg av caser. Vi har tatt et hurtig valg av fire ganske ulike caser, og tidspresset har begrenset hvor dypt vi har kunnet gå i hver case. Hadde vi hatt bedre tid, hadde vi kanskje valgt annerledes. Et annet og bredere utvalg kunne bidratt til en annen og forbedret løsning på problemstillingen.

Et annet kritisk punkt er at vi ikke har hatt tilgang til regnskapene for to av selskapene. X AS/Y AS er anonymisert i dommen, og det er grunnen til at vi mangler regnskapet her. Når det gjelder T5PC Global Market AS, har vi heller ikke klart å fremskaffe dette regnskapet.

Et siste kritisk punkt er at en del av kildene vi har brukt angående sakene, er avisartikler funnet på nettet.

4 Casestudier

I løpet av det tjuende århundre har Norge vært utsatt for en rekke regnskapsskandaler. I dette kapitlet har vi valgt å diskutere fire norske regnskapsskandaler, av ulik størrelse. Sakene som vi har valgt er Fast Search & Transfer ASA, Kraft & Kultur AB, T5PC Global Market AS og X AS/Y AS. Innledningsvis vil vi presentere selve saken i hver case. Deretter presenteres metodene som selskapet/gjerningspersonen benyttet for å gjennomføre manipuleringen, samt en gjennomgang av røde flagg tilknyttet hvert selskap. Her vil det også gis en liten presentasjon av hvordan casene ble avdekket. Avslutningsvis vil vi gjøre rede for hvilke insentiver som motiverte selskapet/gjerningspersonen til å gjennomføre manipulasjonen. Formålet med dette kapitlet er å belyse faresignaler som kan bidra til å avdekke regnskapsmanipulasjon.

4.1 Fast Search & Transfer ASA

4.1.1 Beskrivelse av saken

Dommen (LB-2014-54456) er fra Borgarting lagmannsrett, og ble avsagt i 2015. Forholdene omhandler regnskapsmanipulasjon og markedsmanipulasjon (Borgarting lagmannsrett, 2015).

Fast Search & Transfer ASA, også kjent som FAST, ble stiftet i Oslo i 1997. FAST er et norsk IT-selskap som utvikler søketeknologi for store bedrifter (Store norske leksikon, 2019). I oppstarten av selskapet, hadde hovedpersonen (heretter omtalt som tiltalte eller daglig leder) en sentral rolle som foregangsmann og grunnlegger. Han arbeidet som teknologidirektør i selskapet frem til 2001, og fortsatte som daglig leder fra børsnoteringen i 2001. I april 2008 ble selskapet oppkjøpt av Microsoft for omtrent seks milliarder kroner, og opererer i dag under navnet Microsoft Development Center Norway AS (Borgarting lagmannsrett, 2015).

Allerede i november 2006 stilte analytiker Thomas Nielsen spørsmål angående hvordan FAST regnskapsførte kontrakter. Nielsen mente at FAST drev med aggressiv bokføring, og at kundefordringene var unormalt høye i forhold til inntektene. Han påpekte også at FAST bokførte inntekter i en regnskapsperiode, men at disse inntektene ikke ble offentliggjort før inni en senere periode (Skaalmo & Sundnes, 2013).

I Dagens Næringsliv skriver Skaalmo og Sundnes (2013) om hvordan lederne i FAST lurte aksjemarkedet, ved å manipulere regnskapene. I 2001 holdt selskapet på å treffe bakken som

følge av dotcom-krasjet (Skaalmo & Sundnes, 2013). Dotcom-krasjet i 2001 omhandler en sprekk i finansboblen, noe som resulterte i store økonomiske problemer for hele IT-bransjen (Rossen, Liseter & Nordal, 2018). Etter at tiltalte ble ansvarlig for den daglige ledelsen, gjenreiste han og finansdirektøren selskapet igjen med rekordomsetning og stor vekst. Etter at finansdirektøren forlot selskapet i 2006, kom et dramatisk fall i salgsinntektene på grunn av markedet, særlig i Europa og Asia. Det var her snakk om en salgssvikt på 75 millioner kroner. Dette var noe som ville ta seg dårlig ut i forhold til eksterne interessenter, og en løsning ble å manipulere regnskapet. Memorandum of Understanding (MoU) ble markedsført, et tilbud som gikk ut på at kundene fikk mulighet til å prøve programvaren gratis i en periode. Om kunden var fornøyd med produktet ville en eventuell salgssavtale bli forhandlet frem i ettertid. FAST mente selv at MoU fungerte som en endelig salgssavtale, da det kun var et fåtall av kundene som ikke underskrev endelig kontrakt. De bokførte dermed inntekten ved inngåelse av MoU. Utover i 2006 ble det likevel vanskeligere og vanskeligere å skaffe betaling for programvaren (Skaalmo & Sundnes, 2013).

Den 22. desember 2006 inngikk det australske selskapet Telstra en MoU-avtale med FAST, og det er her selskapet begynner å få problemer. Etter samme mønster som tidligere, ble MoU bokført som inntekt, i tro og håp om at Telstra ville undertegne en endelig kontrakt. Kontrakten hadde en verdi på 90 millioner kroner, og skapte hodebry for ledelsen da Telstra ikke inngikk noen endelig kontrakt (Skaalmo & Sundnes, 2013).

Mot slutten av 2006 inntraff enda en mistenkelig hendelse. Det amerikanske selskapet Accoona inngikk en kontrakt angående programvare, til en verdi av 14 millioner kroner. Salget ble finansiert med aksjer og opsjoner, da selskapet ikke hadde tilstrekkelig kontanter. Likevel ble salget bokført som kontanter i FAST sitt regnskap (Skaalmo & Sundnes, 2013).

Den 8. februar 2007 holdt FAST en konferanse i USA. Her presenterte daglig leder selskapets årsregnskap for 2006, som viste stor vekst og omsetning (Borgarting lagmannsrett, 2015). Det kom inn en mengde spørsmål angående FAST sine regnskapstall under denne konferansen. Et av spørsmålene kom fra Nielsen, og var angående kontrakten med Telstra. Daglig leder unngikk å svare på dette spørsmålet, men representanter fra Telstra kunne senere på dagen bekrefte at det ikke var inngått kontrakt med FAST. Etter konferansen ble det derfor rettet stor mistanke og usikkerhet mot selskapet. Kort tid etter ble den interne styrepresentasjonen ved en feiltakelse offentliggjort på FAST sine internettsider. Rapporten inneholdt brennbart stoff, og ble umiddelbart tatt bort fra internett. Beklageligvis for selskapet, ble dette fanget opp og

meldt inn til Kredittilsynet, og det var her granskningen av regnskapet startet. Det viste seg at to av toppsjefene i FAST var involvert i forretninger med selskapet, via sine private selskaper. I overkant av 30 millioner kroner var utbetalt til selskaper eid eller kontrollert av nærstående parter. Videre kom det frem at disse selskapene har «kjøpt» programvare for 18 millioner kroner, som FAST aldri har fått oppgjør for (Skaalmo & Sundnes, 2013). Flere mulige regnskapsmisligheter ble avdekket, og FAST ble anmeldt til både Økokrim og politiet i Oslo. Økokrim påtok seg etterforskningsoppdraget i slutten av 2008 (Borgarting lagmannsrett, 2015).

Totalt sett har FAST inntektsført ikke-reelle kontrakter for over 100 millioner kroner. Samtidig var det blitt utbetalt over 30 millioner kroner via stråselskaper. Revisor mener selv han har blitt lurt av regnskapet (Dagens Næringsliv, 2009). Daglig leder ble dømt til to års fengsel, hvorav ett år betinget. Samtidig måtte han betale en erstatning på 21 millioner kroner (Borgarting lagmannsrett, 2015).

4.1.2 Metoder for manipulering og røde flagg

Metoder for manipulering, jf. kapittel 2.9

- Aggressiv inntektsføring
- For tidlig inntektsføring
- Fiktiv inntektsføring

Røde flagg, jf. kapittel 2.11

- Redusert omløpshastighet
- Økte kundefordringer
- Kraftig økning av kredittiden
- Manglende noter
- Transaksjoner med nærstående parter
- Eierinteresser hos ledelse
- Press fra markedet

Som følge av salgssvikten i 2006, så FAST seg nødt til å utføre aggressiv inntektsføring for å lure markedet til å tro at selskapet fremdeles var på stødig kurs oppover. Kilden til den aggressive inntektsføringen var MoU-avtalen. Ifølge FAST var MoU-avtalen veldig

suksessfull, og inntektene for avtalen ble dermed inntektsført umiddelbart uten inngåelse av endelig kontrakt. Da kunden verken var pliktig til å beholde eller betale for programvaren, endte selskapet med å inntektsføre flere MoU-avtaler hvor endelig kontrakt aldri ble inngått.

I henhold til transaksjonsprinsippet, skal inntekter bokføres på det tidspunktet risiko og kontroll er blitt overført. Ved inngåelse av en MoU-avtale, er programvaren blitt overført til potensiell kunde, som antas dermed å ha kontroll og råderett over programvaren.

Programvaren var imidlertid kun overført i en begrenset og kostnadsfri periode, så å inntektsføre MoU-avtalen før endelig kontrakt var inngått, strider dermed mot transaksjonsprinsippet (jf. kapittel 2.4.1).

I en PowerPoint-presentasjon presenterer Heskestad (u.å.) FASTs aggressive inntektsføring, som vist i tabell 1 og 2. I tabell 1, kan vi se at selskapet hadde en reduksjon i omløpshastigheten på 0,37 fra 2005 til 2006, noe som skyldes økende kundefordringer. Økte kundefordringer og redusert omløpshastighet indikerer et rødt flagg, men kan også skyldes lengre kredittider og manglende tapsavsetning.

I tabell 1 ser vi at FAST økte kredittiden med 40 dager fra 2005 til 2006, noe som nødvendigvis ikke trenger å være et problem. I 2006 hadde derimot kredittiden økt til omtrent sju måneder, og indikerer dermed et kraftig rødt flagg. I et slikt tilfelle vil den operasjonelle kontantstrømmen ikke henge sammen med driftsresultatet, på grunn av avvik mellom kundefordringer og omsetning. Tabell 2 viser en dramatisk endring på den operasjonelle kontantstrømmen hos FAST. Den går fra å være positiv i 2005 til negativ i 2006, samtidig som driftsinntektene viser en prosentvis økning.

	2004	2005	2006
Driftsinntekt	66 374	100 233	162 645
Driftsresultat	5 704	6 950	2 545
Kundefordringer (KF)		48 888	97 130
Økning i KF			99 %
Omløpshastighet kunder		2,05	1,68
Kredittid kunder (dager)		175	215

Tabell 1 Fast Search & Transfer ASA - Kredittid kunder (tall i tusen)

	2005	2006
Økning driftsinntekt	51 %	62 %
Operasjonell kontantstrøm	12 226	-1 628

Tabell 2 Fast Search & Transfer ASA - Operasjonell kontantstrøm (tall i tusen)

Granskningen av FASTs regnskap startet etter at den interne styrepresentasjonen ved en glipp ble offentliggjort. Rapporten inneholdt blant annet opplysninger om at det foregikk transaksjoner mellom FAST og toppsjefene sine private selskaper. Denne informasjon kom ikke frem i regnskapets noter, og indikerer dermed et rødt flagg. Dette røde flagget var altså grunnlaget for granskningen som førte til at en omfattende sak ble avdekket.

4.1.3 Insentiver til manipulering

Etter dotcom-krasjet i 2001 hadde FAST et underskudd på over to milliarder kroner, og aksjekursen falt med 98 %. I ettertid klarte daglig leder og finansdirektøren å gjenreise selskapet, med utrolige salgstall og rekordstor vekst. Før krasjet var selskapet verdimessig på samme størrelse som Hydro, og både daglig leder og finansdirektøren var opphengt i å være blant de største. Fokuset var rettet mot å skape gevinster, og veksten var av større betydning enn profitten (Skaalmo & Sundnes, 2013). Etter mange år med imponerende vekst og salgstall, ble selskapet igjen utsatt for salgssvikt. FAST så seg nødt til å manipulere regnskapet for å bevare sitt gode omdømme for investorene, og tok i bruk target-accounting/aggressiv inntektsføring. Dette gjorde at selskapet klarte å svare til markedets forventninger.

Som tidligere nevnt ble årsregnskapet for 2006 presentert på en konferanse i USA, og igjen viste regnskapet rekordstore salgstall og vekst. Kort tid etter, arrangerte daglig leder et møte med Microsoft i håp om å selge selskapet. Like før bløffen ble avdekket, ble FAST i 2008 kjøpt opp av Microsoft. I tillegg kjøpte Microsoft aksjer og tegningsretter av daglig leder for totalt 85 millioner kroner, pluss at han forhandlet frem en tilleggsavtale for 700 000 opsjoner. Eiere og styremedlemmer fikk over 800 millioner kroner som følge av salget. Daglig leder fikk også tildelt rollen som vise konserndirektør i Microsoft, og ble dermed en av gigantselskapets sjefer i Europa (Skaalmo & Sundnes, 2013).

Insentivene bak manipuleringen ser ut til i hovedsak å ha opphav i vinning for selskapet, men vi ser også tydelige insentiver på egen vinning. Daglig leder hadde en sentral rolle i selskapets

oppstart, hadde eierinteresser og var med på å bygge opp selskapet. Selskapet kan derfor være av affeksjonsverdi for ham, noe som kan motivere til å oppnå suksess. Han hadde i tillegg en ledende stilling, og fikk dermed anerkjennelse som en suksessfull leder med sin transformasjon av selskapet. Transformasjonen gjorde også at selskapet ble interessant for Microsoft, noe som førte til et oppkjøp. Om dette oppkjøpet ikke hadde kommet, er det nok usikkert hvordan det hadde gått med selskapet.

I denne saken ser vi helt klart markedsbaserte insentiver, og target accounting da det i hovedsak var markedets forventninger som skulle tilfredsstilles. De markedsbaserte insentivene kan også ses igjen som ledelsens verdi i markedet for ledere (jf. kapittel 2.7.1). Men vi kan ikke se bort fra at der også var kontraktbaserte insentiver til stede i en eller annen form, som for eksempel kontraktbasert bonus (jf. kapittel 2.7.2).

4.2 Kraft & Kultur AB

4.2.1 Beskrivelse av saken

Dommen omhandler regnskapsmanipulasjon.

Troms Kraft AS ble etablert i 1898, og er en av Norges største netteiere. Selskapet produserer, distribuerer og selger kraft, og har et kraftlinjenett på flere tusen kilometer. Kraftselskapet eies av Tromsø kommune og Troms Holding AS, med henholdsvis 40 og 60 prosent (Troms Kraft, 2018a). I 2000 ble datterselskapet Kraft & Kultur AB stiftet i Stockholm (Troms Kraft, 2018b). Hensikten med datterselskapet var å tilby grønn energi til samfunnsbevisste og kulturengasjerte svensker. Priskrig var det i Sverige også, men langt fra like tøff som i Norge. Likevel priset selskapet seg langt under bransjenormalen (Karlsen, 2011).

Tidligere toppsjef i Kraft & Kultur var hovedpersonen i saken og dommen, og ledet selskapet til rekordstor omsetning og vekst. Uvitende om at dette var basert på oppblåste inntekter, ble han anerkjent som en suksessfull leder. Likevel ble det rettet mistanke angående den store veksten. I 2004 ble det stilt spørsmålstegn til regnskapet av selskapets revisor, noe som endte med oppsigelse. Noe senere ble to styremedlemmer fra morselskapet Troms Kraft sendt til Stockholm for å foreta en grundig gransking. Det ble ikke funnet noe mistenkelig, og saken ble dermed lagt bort (Mogård, 2015a). I 2011 kom mistanken frem i lyset igjen, da selskapet ble anmeldt til svenske Økokrim. Gjennom en internkontroll i selskapet, ble det nemlig

oppdaget flere regnskapsavvik. Det mistenkes at avvikene er et resultat av flere års manipulering, og det dreier seg om rundt 1,5 milliarder norske kroner (Emberland, 2011).

Dagens Næringsliv (2011) skriver om hvordan Kraft & Kultur tapte mellom 700 og 800 millioner kroner, over en periode på to-tre år. Toppsjef hevdet at selskapet opererte med fastprisavtaler, og tilbydde svært lave priser. Selskapets policy var såkalte back-to-back-avtaler som sikret selskapet mot markedssvingninger. Som følge av manglende prissikring på mange av avtalene, førte dette til store tap for selskapet (Dagens Næringsliv, 2011), men kulturdelen gikk også med store tap. Dette da det blant annet ble utgitt store bokopplag, mens etterspørselen etter disse bøkene var dårlig (Mogård, 2015b).

I et politiavhør kommer det frem hvordan manipuleringen egentlig foregikk. Rapporter ble fjernet fra faktureringssystemet, og dataene ble flyttet til Excel hvor manipuleringen fant sted. Viktig informasjon som bilagsdato, bilagsnummer og leveranseperiode ble fjernet, og det ble dermed vanskeligere å kontrollere informasjonen opp mot faktureringssystemet. I tillegg ble flere fakturaer bokført opptil tre ganger. Først ved virkelig fakturering, deretter med et fiktivt volum, og til slutt med å verdsette volumet med for høye priser. Dette resulterte i at regnskapsposten «opptjent, ikke fakturerte inntekter» (heretter omtalt som UI) ble for høy. UI er beregnet etter en fast modell etablert av konsernet (Alexandersen, Sæbbe & Endresen, 2014). Granskingsrapporten til Ernst og Young (2012) presenterer også flere e-poster hvor toppsjef oppfordrer selskapets revisor til å manipulere regnskapet (Ernst & Young, 2012).

4.2.2 Metoder for manipulering og røde flagg

Metoder for manipulering, jf. kapittel 2.9

- Aggressiv inntektsføring
- For tidlig inntektsføring
- Fiktiv inntektsføring

Røde flagg, jf. kapittel 2.11

- Svak internkontroll
- Personavhengig administrasjon
- Dominant leder
- Kraftig omsetningsvekst

- Økte kundefordringer/UI
- Redusert omløpshastighet
- Bytte av revisor
- Manglende noter

I perioden mellom 2002 og 2010 viser regnskapstallene et misvisende resultat. For å sikre seg mot markedssvingninger, innførte nemlig Kraft & Kultur fastprisavtaler. Som følge av dette, ble regnskapsposten UI blåst opp med totalt 1,5 milliarder norske kroner. Ifølge Ernst og Young (2012) resulterte dette i at morselskapet Troms Kraft måtte nedskrive resultatet med tilsvarende beløp.

UI ble som tidligere nevnt, beregnet ut fra en modell som ble etablert internt i konsernet. Ut fra denne modellen ble fakturaer bokført flere ganger, noe som resulterte i at regnskapsposten ble altfor høy. I tillegg ble viktig informasjon som bilagsdato, bilagsnummer og leveranseperiode fjernet fra regnskapet, noe som medførte vanskeligheter med å kontrollere regnskapet.

Toppsjef arbeidet som både daglig leder og økonomiansvarlig i Kraft & Kultur frem til 2010, noe som anses som et rødt flagg. Granskingsrapporten til Ernst og Young (2012) sier at svak internkontroll, kombinert med liten og personavhengig administrasjon og dominant leder, er å anse som et rødt flagg. I tillegg blir det i granskingsrapporten presentert flere e-poster fra toppsjef til selskapets revisor, hvor revisor blir oppfordret til å manipulere regnskapet for å skjule store tap (Ernst & Young, 2012). Oppblåsing av UI har dermed vært for å skjule reelle tap, istedenfor å vise til fakturerte salg.

Tallene nedenfor er hentet fra granskingsrapporten til Ernst og Young (2012). Tabell 3 gir oss en oversikt over hvordan omsetningen har økt i perioden 2003 til 2010. I 2010 ser vi en kraftig økning på 72 % i omsetningen. Sammenligner vi denne økningen med bransjenormalen, vil det fremstå som særdeles mistenkelig. Tallene indikerer regnskapsmanipulasjon, men kan jo også forklares som manglende tapsavsetning. Til tross for dette, har regnskapene i en periode på ti år, blitt kontrollert uten noen merknader. Kraft & Kultur skilte seg ut fra andre kraftselskaper, ved at de fokuserte på miljøbevisste kunder i tillegg til å levere kulturelle produkter. Men det er likevel ikke sannsynlig at omsetningsveksten og dermed avviket i forhold til andre kraftleverandører skyldes dette.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Antall ansatte	13	13	14	18	18	30	49	91
Volum levert (GWh)	1692	1977	1934	2122	1995	2132	2315	3234
Økning i volum		17 %	-2 %	10 %	-6 %	7 %	9 %	40 %
Total omsetning (MSEK)	568	671	728	850	1 000	1 298	1 555	2 680
Økning i omsetning		18 %	8 %	17 %	18 %	30 %	20 %	72 %

Tabell 3 Kraft & Kultur AB - Vekst 2003 til 2010 (MSEK)

Tabell 4 viser hvordan UI utgjorde en betydelig del av balanseposten til Kraft & Kultur. Ifølge Ernst og Young (2012) utgjorde de svenske kommunene den største kundegruppen, og det er disse som er årsaken til balansepostens størrelse. Kommunene ble fakturert etterskuddsvis, og forbruket for oktober til desember ble dermed ikke fakturert før året etter. Noen kunder bruker også mer strøm enn det kontrakten tilsier, og det ble dermed sendt ut tilleggsfaktureringer etter årsskiftet. Faktureringsprosessen tilsier en UI bestående av opptjente midler fra slutten av året, eller fra fjerde kvartal. Det er derfor i teorien ikke så unaturlig at balanseposten skulle vært i størrelsesorden 25 % av årsomsetningen. I tabell 4 ser vi at UI utgjorde 34 % av omsetningen i 2002, mens den i 2010 utgjorde 74 %. Det innebærer at 74 % av omsetningen ikke var fakturert når kun fjerde kvartal i 2010 gjensto. Både veksten og omfanget er å betrakte som et alvorlig faresignal (Ernst & Young, 2012). Tabellen viser også en reduksjon i selskapets omløpshastighet. Dette kan skyldes økte kundefordringer/UI som anses som et rødt flagg, men kan også skyldes lengre kredittider og manglende tapsavsetning.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
UI	78	225	290	366	414	509	745	990	1 637
Omsetning	228	567	665	700	803	972	1 249	1 396	2 205
UI i % av omsetning	34 %	40 %	44 %	52 %	52 %	52 %	60 %	71 %	74 %
Omløpshastighet	2,92	2,52	2,29	1,91	1,93	1,91	1,68	1,41	1,35
Sum eiendeler	250	369	511	601	786	986	1 289	1 748	2 619
UI i % av eiendeler	31 %	61 %	57 %	61 %	53 %	52 %	58 %	57 %	63 %

Tabell 4 Kraft & Kultur AB - Omløpshastighet til UI (MSEK)

Som vi ser, så er de røde flaggene mange i denne saken. Mistanken til misligheter har vært der helt fra tidlig på 2000 tallet, men etter å ha blitt sjekket opp uten å finne noe å sette fingeren på, så har det bare fått fortsette. Opphavet til at saken ble anmeldt og avdekket, var en internkontroll i 2011 hvor det ble oppdaget flere regnskapsavvik.

4.2.3 Insentiver til manipulering

Kraft & Kultur hadde som målsetting å tilby grønn energi til miljøbevisste og kulturengasjerte mennesker. For å tiltrekke seg flest mulig kunder, tilbydde selskapet svært lave priser i forhold til konkurrentene. Kulturdelen har fremstått som en viktig faktor for toppsjef, men den skapte store påkostninger for selskapet. Det kan dermed ligge et personlig ønske om at produktpakken skulle vises som lønnsom, bak manipuleringen. Toppsjef hadde også en ledende stilling i selskapet, samtidig som han hadde vært der siden selskapets oppstart. Dette, sammen med kulturdelen, kan være av stor affeksjonsverdi for ham, noe som kan motivere til å vise til suksess. Lederstillingen kan også indikere et ønske om økt prestisje, høyere lønn eller bonuser.

Vi tror at hovedinsentivene bak manipuleringen har opphav i vinning for selskapet, men vi ser også som nevnt ovenfor at der er tydelige insentiver til egen vinning. I og med at selskapet ikke er et børsnotert selskap, ser vi her for oss kontraktbaserte insentiver (jf. kapittel 2.7.2). Men også markedsbaserte insentiver i form av ledelsens verdi i markedet for ledere (jf. kapittel 2.7.1).

I en uttalelse til Dagens Næringsliv (2011) hevdet toppsjef at manipuleringen ikke medførte store bonuser eller store lønninger. Kraft & Kulturs nye leder utelukker ikke at hans historie stemmer, men påpeker også at årsaken kan være handel med åpne posisjoner (Dagens Næringsliv, 2011). I granskingsrapporten til Ernst og Young (2012) kommer det også frem at flere i ledelsen har hatt en rolle i manipuleringen. Dette kan vi blant annet se i e-posten hvor toppsjef oppfordrer selskapets revisor til å skjule tap ved hjelp av manipulasjon.

Manipulasjonene villedet blant annet banker og morselskapet Troms Kraft, til å skyte inn kapital til selskapet. Troms Kraft har også stilt flere garantier, samt bidratt med lån (Ernst & Young, 2012). Dette kan indikere at insentivene bak manipulasjonen også var vinning for selskapet.

4.3 T5PC Global Market AS

4.3.1 Beskrivelse av saken

Dommen (LB-2007-51287) er fra Borgarting lagmannsrett, og ble avsagt i 2007. Forholdene omhandler regnskapsmanipulasjon (Borgarting lagmannsrett, 2007).

T5PC Global Market AS (også omtalt som Global Market), var datterselskap av T5PC Invest AS, og ble stiftet i Norge i 2003. Selskapet var et nettverksbasert pyramideselskap hvor medlemmene skulle tjene penger på kjøp og salg av aksjer. I november 2004 gikk selskapet konkurs, bare ett drøyt år etter oppstart (Borgarting lagmannsrett, 2007). Det var over 70 000 medlemmer som hadde satset sparepengene sine i konseptet, og disse tapte flere hundre millioner kroner (Henriksen, 2007).

Global Market saken handler om hvordan selskapets regnskapsfører og konsulent (heretter omtalt som regnskapsfører), foretok en korrigerende av selskapet for å skjule en reell transaksjon. Høsten 2003 solgte gründerne sine T5PC Invest AS-aksjer til Global Market, til en verdi i overkant av 25 millioner kroner. Disse aksjene ble videresolgt til medlemmene for over 71 millioner kroner, noe som resulterte i en gevinst på omtrent 46 millioner kroner. Salget ble imidlertid ikke registrert slik i regnskapet, men ble i stedet registrert som kjøp av goodwill til en verdi av 18 millioner kroner. Bokføringen ble dermed endret tilsvarende. Etter avskrivningen ble goodwill balanseført med omtrent 12 millioner kroner, og bonuser/honorarer ble kostnadsført med omtrent 6 millioner kroner. En slik transaksjon bryter med aksjeloven, og ble derfor skjult som goodwill i hovedbøkene. Dette førte til en misvisende årsrapport, som gav inntrykk av en større fortjeneste enn det som var tilfellet (Borgarting lagmannsrett, 2007).

Videre ble det utarbeidet en fiktiv avtale mellom gründerne og Global Market om «salg av forretningside». Hensikten med utarbeidelsen av denne avtalen, var å kamuflere endringene som ble gjort i regnskapet. Dette resulterte i en feilaktig oppfatning av regnskapet, som viste at selskapet hadde eiendeler og verdier de egentlig ikke hadde (Borgarting lagmannsrett, 2007).

Endringen som ble gjort, gjorde det mye vanskeligere å avdekke den ulovlige transaksjonen. Borgarting lagmannsrett (2007) mener at regnskapet ble manipulert nettopp for å skjule hva som faktisk hadde skjedd og for å gjøre kontrollen vanskeligere.

Regnskapsfører fikk en straff på 30 dagers fengsel, med en prøvetid på to år for overtredelse av regnskapsloven § 8-5. Det er også bevist uten tvil at han handlet med den nødvendige subjektive skyld. Han var engasjert som regnskapsfører, og det antas at han kjenner kravene til at man skal overholde lov og god regnskapsskikk. Retten mener at regnskapsfører handlet forsettlig (Borgarting lagmannsrett, 2007).

4.3.2 Metoder for manipulering og røde flagg

Metoder for manipulering, jf. kapittel 2.9

- Øke inntekter ved bruk av engangsaktiviteter

Røde flagg, jf. kapittel 2.11

- Økte driftsinntekter
- Svak internkontroll
- Transaksjoner med nærstående parter
- Manglende noter

Regnskapsfører foretok en korrigerende avregning av regnskapet for å skjule den reelle aksjetransaksjonen. Dette gjorde han ved å bokføre aksjekjøpet som kjøp av goodwill og bonus/honorar. Ved å gjøre forandringer med diverse balanseposter fikk selskapet økte driftsinntekter, og regnskapstallene fremsto som bedre enn hva de i virkeligheten var. Økte driftsinntekter kan indikere et rødt flagg. Videre ble det utarbeidet en fiktiv avtale mellom gründerne og selskapet, med den hensikt å skjule endringene i regnskapet. Dette regnes som regnskapsmanipulasjon, da det er gjort for at regnskapet skal feiloppfattes. På grunn av korrigeringen ble aksjekjøpet og den opprinnelige transaksjonen vanskelig å se.

I selskapets årsberetning for 2003 kommer det frem at selskapet hadde en svak internkontroll. Dette gjorde at revisor ikke kunne gjennomføre revisjonshandlingene som var nødvendige for å bekrefte at årsregnskapet ikke inneholdt vesentlige feil og mangler (Nadheim, 2004).

Global Market kjøpte aksjer av morselskapet T5PC Invest AS, noe som regnes som en transaksjon mellom nærstående parter. Dette er et rødt flagg hvor formålet er å skjule tap eller oppnå urettmessige fordeler. Også manglende noter som omhandler transaksjoner med nærstående anses som et rødt flagg.

Allerede over et år før selskapet gikk konkurs, ble ledelsen konfrontert med uregelmessigheter i forretningsdriften. Økokrim ble også varslet, men de satt på gjerdet (Rønning, 2004). Etter konkursen gikk 92 av medlemmene til sak mot selskapet, da de mente at selskapet har gitt feilaktige opplysninger om mulighetene for avkastning (Dagbladet, 2004). Økokrim var så involvert, og dette var starten på saken.

4.3.3 Insentiver til manipulering

Regnskapsfører arbeidet som regnskapsfører og konsulent for Global Market. Insentivene bak manipuleringen vil dermed ha sitt opphav i vinning for selskapet, og ikke for egen vinning. Dette mener vi fordi han ikke hadde noen ledende stilling i selskapet, og ville dermed ikke oppnå egen vinning ved å manipulere regnskapet.

Vi mener at markedsbaserte insentiver er til stede i denne saken, og det fordi at selskapet var avhengig av at markedet skulle tro at økonomien var bra, slik at nye medlemmer (investorer) skulle strømme til med sparepengene sine (jf. kapittel 2.7.1). Men vi utelukker ikke at det også var andre og usynlig kontraktbaserte insentiver til stede (jf. kapittel 2.7.2).

4.4 X AS/Y AS

4.4.1 Beskrivelse av saken

Dommen (LF-2006-32137) er fra Frostating lagmannsrett, og ble avsagt i 2006. Forholdene omhandler grovt bedrageri (Frostating lagmannsrett, 2006).

Y AS ble etablert i 1998, mens X AS ble stiftet i 2001. Selskapene drev med produksjon og salg av fisk og fiskeprodukter. Høsten 2002 ble X AS fusjonert med Y AS, og selskapene fortsatte driften under navnet Y AS. Samtidig ble det canadiske selskapet Z Ltd organisert som datterselskapet til det fusjonerte selskapet. En fusjon mellom et selskap som går bra og ett som går dårlig, ender oftest opp som dårlig for begge parter. I dette tilfellet var X AS et selskap som gikk dårlig, og regnskapsføreren frarådet derfor fusjonen. Hans råd mot fusjonen var på sin plass, for i 2003 ble selskapet begjært konkurs (Frostating lagmannsrett, 2006).

Daglig leder og medeier i X AS/Y AS ble i 2006 dømt til to og ett halvt års fengsel for grovt bedrageri. Bedrageriet er tilknyttet en søknad om driftskreditt på 8 millioner kroner, hvor X AS/Y AS (heretter omtalt som Y AS) oppga uekte informasjon om sin økonomiske stilling. Dette resulterte i at Kredittbanken ASA utga lån som følge av villedende og uriktige opplysninger (Frostating lagmannsrett, 2006).

Det hele startet med at daglig leder og medeier (heretter omtalt som daglig leder), inntektsførte for høye salgsinntekter. I underkant av 5 millioner kroner ved å unnlate å kreditere fakturaer, og i tillegg fiktive salgsinntekter på omtrent 1,5 millioner kroner. I selskapets regnskap ble det blant annet inntektsført salg til det kinesiske selskapet Pan Fish på bakgrunn av en samtale om en mulig handel. Dette til tross for at salget ikke var gjennomført.

Kort tid etter avslo Pan Fish tilbudet, og krediteringen skulle da ha skjedd umiddelbart. Som dokumentasjon på at Pan Fish hadde mottatt varen, forfalsket daglig leder underskriften på vegne av Pan Fish. Dette er ett av flere tilfeller (Frostating lagmannsrett, 2006).

I tillegg til å inntektsføre fiktive salg, ble banken opplyst at Y AS eide 100 % av aksjene i det canadiske selskapet Z Ltd, selv om de kun eide 49 %. Frostating lagmannsrett (2006) avdekket at kundefordringene mot Z Ltd til en verdi på omtrent 5 millioner kroner, ble endret til goodwill. Dette beløpet ble oppgitt å være verdien av retten til å produsere produktene som Z Ltd hadde utviklet, og til å bruke deres varemerke og reklamemateriell. Selskapet fremsto dermed som bedre enn det i realiteten var (Frostating lagmannsrett, 2006).

4.4.2 Metoder for manipulering og røde flagg

Metoder for manipulering, jf. kapittel 2.9

- Fiktiv inntektsføring
- Øke inntekter ved bruk av engangsaktiviteter

Røde flagg, jf. kapittel 2.11

- Manglende noter
- Økte kundefordringer

Daglig leder oppga uriktige og villedende opplysninger til Kredittbanken ASA for å få innvilget lånesøknaden på 8 millioner kroner. Ved å inntektsføre ikke reelle salg fra diverse kunder, samt å registrere Z Ltd som et heleid datterselskap, fremsto resultatet som bedre enn det i realiteten var. Daglig leders intensjon var, ifølge Frostating lagmannsrett (2006), å øke kundefordringene slik at selskapet skulle få større kredittverdighet. Regnskapet var dermed villedende for banken i forhold til selskapets betalingsevne og sikkerhet.

Regnskapet ble også pyntet på ved at kundefordringene mot Z Ltd ble endret til goodwill. Hensikten var å blåse opp selskapets verdier for å fremstille resultatet som bedre enn det var. Bankene ble med dette villedet til å gi et høyere lån, og pådro seg dermed tap eller risiko for tap. Manglende noter bidro til å skjule risikoen, og er et rødt flagg.

Frostating lagmannsrett (2006) fremstiller det som om manipuleringen ble oppdaget og anmeldt etter at selskapet gikk konkurs og banken satt igjen med tap i forbindelse med lånet som ble gitt.

4.4.3 Insentiver til manipulering

Insentivene bak manipuleringen tolker vi som vinning for selskapet, men kan i tillegg ha opphav i egen vinning. At det også kan ha opphav i egen vinning begrunner vi med at daglig leder eier 15 % av Y AS (Frostating lagmannsrett, 2006). I tillegg til eierskap har han en ledende stilling, noe som kan gi insentiver til å bli anerkjent som en suksessfull leder. Dette kan resultere til for eksempel høyere bonuser.

Vi tolker insentivene til å være kontraktbaserte (jf. kapittel 2.7.2) da manipulasjonen i hovedsak ble foretatt for å villedde banken til å utgi lån.

5 Diskusjon og konklusjon

I dette kapittelet vil vi foreta en oppsummering og diskusjon av alle casene. Det vil også gis en sammenligning, hvor det fokuseres på fellestrekk. I diskusjonsdelen vil vi trekke inn relevante teorier som er presentert i kapittel 2. Diskusjonen vil lede frem til et svar på problemstillingen om hvordan regnskapsmanipulasjon best kan avdekkes, som vil bli presentert i konklusjonen. Avslutningsvis presenteres forslag til videre forskning.

5.1 Oppsummering

Fast Search & Transfer ASA (FAST)

FAST saken dreier seg om manipulasjon for å opprettholde veksten som markedet forventet av selskapet, og viser hvordan selskapet tjente stort på de ulovlige grepene som ble utført. Selv om manipulasjonene ble avslørt og noen fikk sin straff, kan det tenkes at avsløringen kom noe sent og straffen ikke nådde samme høyde som vinningen.

Allerede i november 2006 stilte analytiker Thomas Nielsen spørsmålsteget med selskapets regnskap angående aggressiv bokføring og unormalt høye kundefordringer. Det kan hevdes at dette var klare røde flagg som burde ført til nærmere gransking der og da. I stedet var det en glipp fra selskapets side, som førte til avdekkelsen av regnskapsmislighetene året etter. Noe rart var det at informasjon av en slik karakter, skulle bli lagt ut på selskapets webside ved en «glipp». En kan jo spørre seg om dette skjedde fordi noen i selskapet ville ha sannheten frem?

Til argumentet om at FAST tjente stort på manipulasjonen, kan det sies at sjansen er stor for at selskapet hadde gått under om manipulasjonen ikke hadde skjedd. Dette fordi at om markedet ikke hadde blitt lurt til å tro at selskapet var på stødig kurs oppover, er det liten sjans for at selskapet hadde blitt kjøpt opp av Microsoft. Ut fra dette kan det ses ut som straffen ikke sto helt på nivå med hva gjerningspersonen/selskapet oppnådde med manipulasjonen.

De røde flaggene som i ettertid er synlige i denne saken er redusert omløpshastighet, økte kundefordringer og kraftig økning av kredittiden, manglende noter, transaksjoner mellom nærstående parter, eierinteresser hos ledelsen og forventninger eller press fra markedet. Det kan jo diskuteres hvor synlige disse røde flaggene var før saken ble avdekket, da transaksjonene var forsøkt usynliggjort ved å fjerne noter. På den andre siden var avvikene store på omløpshastighet og kredittid, noe som kan hevdes at burde være synlige røde flagg

som også ble påpekt fra Nielsen.

Om vi tar frem mislighetstriangelet eller mislighetsdiamanten (jf. kapittel 2.8) i denne saken, er det i ettertid ikke vanskelig å se igjen elementene. Muligheten har vært der selv om vi ikke hadde noen røde flagg der, motivasjonen har vi sett som press i form av forventning fra markedet og eiere, insentiver i forhold til markedet for ledere, og eventuelle kontraktbaserte insentiver. I tillegg ser vi personlig vinning i form av eierinteresser og affeksjonsverdi til selskapet hos daglig leder. Rettferdiggjørelsen har også tydeligvis vært der selv om den ikke var synlig på forhånd, og mislighetsdiamantens «evne og dyktighet» er kjennetegn som kan ses i karaktertrekkene hos daglig leder, etter å ha blitt kjent med han gjennom saken.

Hvorvidt insentivene er markedsbaserte eller kontraktbaserte (jf. kapittel 2.7), ser vi hvert fall markedsbaserte insentiver her på grunn av at det var markedet som skulle tilfredsstilles. I tillegg ser vi markedsbaserte insentiver i form av markedet for ledere. At leder hadde noe å tjene i forhold til egen verdi i dette markedet. Som sagt tidligere så ser vi heller ikke bort fra at det kan være kontraktbaserte bonuskontrakter inne i bildet.

Kraft & Kultur AB (Kraft & Kultur)

Kraft & Kultur saken dreier seg om manipulasjon for å skjule store tap hos selskapet. Slik vi tolker det, dreier det seg i hovedsak om vinning for selskapet, men ser jo også at det kan diskuteres hvorvidt saken kan dreie seg om egenvinning hos ledelsen. Dette da vi ser insentiver hos toppsjef, som går på at han ledet selskapet til rekordstor omsetning og vekst, og at han nøt anerkjennelse for dette. En annen ting som kan tyde på at han hadde egeninteresser i forhold til manipulasjonen, var hans personlige forhold til produktpakken «grønn kraft og kulturprodukter». Det kan tyde på at denne produktpakken hadde affeksjonsverdi for han. På en annen side, har manipulasjonen også ført til at både banker og morselskapet har skutt inn kapital i selskapet, noe som kan tolkes som vinning for selskapet, men også som egen vinning (egen vinning ut ifra anerkjennelsesfaktoren og affeksjonsverdien).

Det er enorme summer det er snakk om i denne saken, og det er som en snøball som har rullet seg større og større inntil de mistet total kontrollen. Dette begrunner vi med økningen av «UI i % av omsetningen» som vist i tabell 4. Modellen for UI skulle tilsi at det er «ikke fakturert omsetning fra fjerde kvartal» som ligger til grunn i posten. Dette indikerer at UI burde ligge på rundt 25 % av årsumsetningen. I stedet så ligger den på 34 % i 2002 og stiger forholdsvis

jevnt og trutt opp til 74 % i 2010.

De røde flaggene i denne saken er mange. Skifte av revisor, svak internkontroll, personavhengig administrasjon, dominant leder, kraftig omsetningsvekst, økte kundefordringer og redusert omløpshastighet. Det var ikke før i 2011 at saken rullet opp etter internkontroll og anmeldelse til svenske Økokrim. Men allerede i 2004 stilte regnskapets daværende revisor spørsmålstegn til regnskapet, noe som endte med dennes oppsigelse. Omstendighetene rundt denne oppsigelsen burde vært et kraftig rødt flagg, men var vel også bakgrunnen for at morselskapet satte i gang en gransking uten resultat.

Kan det være mulig at personene som utførte denne granskingen lukket øynene for hva de fant i regnskapet? Eller var regnskapet blitt så komplisert i forbindelse med at noter, bilagsdato, bilagsnummer og leveranseperiode var tuklet med, at de ikke klarte å finne noe å sette fingeren på? Det er jo kommet frem at toppsjefen var en dominant leder, og det er jo også avdekket kommunikasjon mellom han og nye revisor, hvor revisor blir oppfordret til manipulasjon for å skjule tap. Selv om det ikke er avdekket, kan det jo derfor tenkes at personene som utførte granskingen fra morselskapet, også var dominert av toppsjef. Granskingsrapporten til Ernst og Young (2012) sier jo også at flere i ledelsen har hatt en rolle i manipuleringen.

Når vi i ettertid ser på saken, er det meget betenkelig at selskapet har kunnet fortsette i så mange år, med så mange synlige røde flagg til stede. Konklusjonen vår er at dette var mulig fordi at mistanken ble lagt død, på grunn av granskingen i 2004. Det kan også tenkes at som granskningsrapporten til Ernst og Young (2012) sier, så var det flere involvert. At det derfor muligens er folk som normalt ville stilt spørsmål til hva som foregikk, men på grunn av eventuell delaktighet eller kjennskap til saken, har holdt munn.

Om vi tar frem mislighetstriangelet eller mislighetsdiamanten (jf. kapittel 2.8) i saken, er det heller ikke i denne saken vanskelig i ettertid å se igjen elementene. Muligheten har vært der i form av at toppsjef var både leder og økonomiansvarlig, og svak internkontroll som et annet rødt flagg. Motivasjonen har vi sett som både vinning for selskapet, men også egeninteresse på grunn av anerkjennelse, prestisje og affeksjonsverdi. Rettferdiggjørelsen har også tydeligvis vært der selv om den ikke var synlig på forhånd, og mislighetsdiamantens «evne og dyktighet» er kjennetegn som går igjen i karaktertrekkene hos leder, med blant annet det røde flagget «dominerende leder».

Hvorvidt insentivene er markedsbaserte eller kontraktbaserte (jf. kapittel 2.7), ser vi tegn til markedsbaserte insentiver i forhold til markedet for ledere. Altså at leder hadde noe å tjene i forhold til egen verdi i dette markedet. Ellers var ikke selskapet børsnotert, så dermed mener vi at eventuelle andre insentiver er kontraktbaserte.

T5PC Global Market AS (Global Market)

Global Market saken dreier seg om en korrigering i selskapets regnskap, for å skjule en reell og ulovlig transaksjon med morselskapet. I tillegg ble det tatt grep i regnskapet for å skjule det som hadde skjedd, deriblant med en fiktiv avtale som dreide seg om salg av forretningside. Manipulasjonen førte til en misvisende årsrapport som gav inntrykk av større fortjeneste enn hva tilfelle var. Saken ble avdekket etter at selskapet gikk konkurs i november 2004, og en gruppe på 92 medlemmer gikk til anmeldelse av selskapet.

De røde flaggene i saken er svak internkontroll, transaksjon med nærstående parter og manglende noter. Det var regnskapsføreren som her ble dømt angående forholdet, og da det ikke er konkludert med noen personlig vinning til hans fordel, er det lett å si at insentivene bak manipuleringen bare er vinning for selskapet. Men hvorfor skulle regnskapsfører risikere så mye, ved å gjøre disse grepene i regnskapet? Kan det tenkes at det her også er skjulte insentiver, i form av press fra ledelse, fra eiere eller eventuell usynlig økonomisk kompensasjon fra de samme? Konklusjonen på det blir at dette får vi nok aldri svar på, men at vi har vanskelig for å tro at bare han var involvert i saken.

Om vi tar frem mislighetstriangelet eller mislighetsdiamanten (jf. kapittel 2.8) i saken, er det ikke like enkelt å se elementene her som følge av at det var regnskapsfører som ble dømt.

Muligheten er synlig i form av svak internkontroll, som er et av de røde flaggene.

Motivasjonen har vært vanskelig å se i forkant, men nå i ettertid kan vi jo se at motivasjonen har ligget i å gi markedet inntrykk av bedre økonomi enn det som var tilfelle, for å fortsatt gi en jevn strøm med nye medlemmer eller investorer til selskapet. Denne motivasjonen kunne nok vært enklere å henge på ledelsen enn på regnskapsfører, og derfor mener vi også at det er ting som ikke helt kom frem i denne saken. Som tidligere nevnt, kan vi derfor se for oss at det er insentiver i forhold til regnskapsfører, som press fra eiere/ledelse, eller eventuelt usynlige økonomiske kontrakter i saken. Rettferdiggjørelsen har ikke vært synlig, og det er vel heller ikke noen kjennetegn som skiller seg ut for «evne og dyktighet» hos regnskapsfører i

mislighetsdiamanten.

Hvorvidt insentivene er markedsbaserte eller kontraktbaserte (jf. kapittel 2.7), ser vi tegn til markedsbaserte insentiver i forhold til å gi markedet inntrykk av bedre økonomi enn det som var tilfellet. Dette for å fortsatt gi en jevn strøm med nye medlemmer eller investorer til selskapet. Hvorvidt det har vært andre kontraktbaserte insentiver som ikke er synlige, kan vi ikke utelukke.

X AS/Y AS (Y AS)

Y AS saken dreier seg om grovt bedrageri i form av å oppgi uriktige og villedende opplysninger i forbindelse med en lånesøknad som ble innvilget. Måten dette ble gjort på, var å regnskapsføre fiktive salgsinntekter, og ved å unnlate å kreditere fakturaer. I tillegg ble det brukt engangsaktiviteter, hvor kundefordringer mot datterselskapet Z Ltd ble endret til goodwill for å øke selskapets verdier, og dermed fremstå i en bedre økonomisk stilling enn det som var tilfellet. Saken ble avdekket etter at selskapet var konkurs.

De fiktive salgsinntektene burde her gi utslag i økte kundefordringer og redusert omløpshastighet, som burde vært et synlig rødt flagg. Det er også blitt gjort grep i forbindelse med noter for å skjule omklassifiseringen fra kundefordring til goodwill. Dette kan også indikere et rødt flagg om det var synlig, eller hvorvidt forandring i notene innga til et innviklet og lite oversiktlig regnskap.

Om vi tar frem mislighetstriangelet og mislighetsdiamanten (jf. kapittel 2.8) i saken, er det heller ikke her like enkelt å se elementene. Muligheten har vært der siden manipulasjonen ble utført, men vi hadde ikke noen synlige røde flagg på dette. Motivasjonen ser vi jo nå at har ligget i det å oppfylle de kontraktbaserte insentivene (jf. kapittel 2.7.2) som banken har lagt til grunn for å utgi lån. Rettferdiggjørelsen har ikke vært synlig, og det er heller ikke noen kjennetegn som skiller seg ut for «evne og dyktighet» i mislighetsdiamanten når vi ikke vet hvem daglig leder er.

Hvorvidt insentivene er markedsbaserte eller kontraktbaserte (jf. kapittel 2.7), ser vi for oss kontraktbaserte insentiver i form av å oppfylle lånevilkår i forhold til banken. Markedsbaserte insentiver i forhold til markedet for ledere kan vi heller ikke utelukke, selv om dette ikke er noe som er åpenbart i saken. Ellers var ikke selskapet børsnotert, så dermed mener vi at

eventuelle andre insentiver er kontraktbaserte.

5.2 Sammenligning mellom casene

Fellestrekkene mellom sakene er at alle selskapene er aksjeselskap, mens kun FAST var børsnotert. I tre av sakene var daglig leder/toppleder involvert i manipulasjonen, mens i Global Market saken var regnskapsfører den som ble dømt.

Alle fire selskapene har «manglende noter» som rødt flagg i regnskapet, tre av selskapene har «økte kundefordringer» som rødt flagg (FAST, Kraft & Kultur og Y AS), to av selskapene har «transaksjoner mellom nærstående parter» som rødt flagg (FAST og Global Market), og to av selskapene har «svak internkontroll» som rødt flagg (Kraft & Kultur og Global Market). For å få en bedre oversikt over hvilke røde flagg som er i de forskjellige sakene, og hvilke røde flagg som går igjen i sakene, har vi laget følgende tabell:

Røde flagg, jf. kapittel 2.11	Røde flagg i sakene
Økte driftsinntekter	Global Market
Kraftig omsetningsvekst	Kraft & Kultur
Økte kundefordringer	FAST Kraft & Kultur Y AS
Økning av kredittid	FAST
Redusert omløpshastighet	FAST Kraft & Kultur
Manglende noter/uoversiktlig regnskap	FAST Kraft & Kultur Global Market Y AS
Bytte av revisor	Kraft & Kultur
Svak internkontroll	Kraft & Kultur Global Market
Personavhengig administrasjon	Kraft & Kultur
Dominant leder	Kraft & Kultur
Transaksjoner mellom nærstående parter	FAST Global Market
Eierinteresser hos ledelsen	FAST
Forventning/press fra markedet	FAST

Tabell 5 Røde flagg i sakene

Tre av selskapene har fellestrekk med at de har brukt «fiktiv inntektsføring» som metode (FAST, Kraft & Kultur og Y AS), to av selskapene har brukt «for tidlig inntektsføring» som metode (FAST og Kraft & Kultur) og to av selskapene har brukt «øke inntekter ved bruk av engangsaktivitet» som metode (Global Market og Y AS). For å få en bedre oversikt over manipuleringsmetodene som er blitt brukt i sakene, har vi laget følgende tabell:

Manipuleringsmetoder, jf. kapittel 2.9	Metoder benyttet i sakene
Aggressiv inntektsføring	FAST Kraft & Kultur
For tidlig inntektsføring	FAST Kraft & Kultur
Fiktiv inntektsføring	FAST Kraft & Kultur Y AS
Øke inntekter ved bruk av engangsaktiviteter	Global Market Y AS

Tabell 6 Manipuleringsmetoder brukt i sakene

Selskapene er alle fra ulike bransjer. FAST innen IT-bransjen med søketeknologi for bedrifter, Kraft & Kultur innen kraftleverandørbransjen med kulturprodukter som tillegg, Global Market som nettverksbasert pyramideselskap og Y AS innen produksjon/salg av fiskeprodukter.

Slik som vi tolker det, er manipulasjonen gjort i hovedsak til vinning for selskapet i alle fire casene, selv om vi i tillegg kan se insentiver til egen vinning. Mulig egen vinning ved at selskapet har «affeksjonsverdi» for de involverte i både FAST saken og Kraft & Kultur saken. «Prestisje og annerkjennelse som leder» er insentiver vi kan finne igjen i tre av sakene (FAST, Kraft & Kultur og til dels i Y AS). Hos FAST og Y AS har også den involverte eierinteresser i selskapet. Hos Global Market utelukker vi ikke at det kan være usynliggjorte insentiver i forhold til regnskapsfører.

To av casene ble avdekket etter konkurs og deretter anmeldelse (Global Market og Y AS), det ene caset ble avdekket etter at selskapet ved en feiltakelse la ut en styrerapport med informasjon som ikke var synlig i regnskapet (FAST), og det siste caset ble avdekket etter en intern revisjon/kontroll i selskapet (Kraft & Kultur).

5.3 Diskusjon

Å gjennomskue og avdekke regnskapsmanipulasjon, er ofte vanskelig og tidkrevende. Dette fordi at de som utfører manipulasjonen har mye å tape på å bli oppdaget. Vedkommende legger derfor ofte mye energi inn i det å gjøre sporene så usynlige som mulig. Når en leser eller gjennomgår et regnskap, kan det derfor være på sin plass å ha et både våkent og kritisk blikk. Erfaring og interesse for faget er vel heller ingen ulempe å ha med seg. Men vel så viktig kan det være å ha kjennskap til bransjen som selskapet opererer i. Dette for å kunne sammenligne og eventuelt finne avvik i forhold til andre selskap innenfor samme bransje. Men hva skal en se etter i regnskapet for å avdekke manipulasjon? Først og fremst er vi på utkikk etter røde flagg, som innebærer faretegn som en bør ta en nærmere titt på. Et rødt flagg trenger nødvendigvis ikke skyldes manipulasjon eller annen mislighet. Men det gir en indikasjon på at her er det noe vi må sjekke nærmere opp i.

Når vi leter etter røde flagg, kan det være greit å starte med å sjekke hvorvidt det finnes insentiver (jf. kapittel 2.7) i forhold til ledelsen eller de øvrige ansatte. Da dette kan gi en pekepinn på om eventuelle kontrakter eller press kan virke som motivasjon til å oppnå mer enn det som er reelt (motivasjon eller press til å foreta manipulasjon). I tilfelle så kan dette være et rødt flagg.

Et annet spørsmål å sjekke opp før en begynner å se på regnskapet, er hvorvidt det er mulighet eller sannsynlighet for at manipulasjon kan utføres? Tenker da på selskapets internkontroll, eventuell personavhengig administrasjon eller at ledelsen består av familie eller venner. Eventuelle personlighetstrekk hos ledelse og øvrig administrasjon kan også være greit å få en oversikt over. Dette for å vurdere hvorvidt disse trekkene eller egenskapene kan sannsynliggjøre manipulasjon eller ei (tenker da på mislighetsdiamantens «evne og dyktighet»). Også her kan det være mulige røde flagg.

Bytte av revisor kan også være et rødt flagg. Et argument for dette er at revisor kan være byttet ut på grunn av uoverensstemmelser angående regnskapet. Tenker da på at revisor kan ha påpekt ting i regnskapet, og at selskapet av den grunn har skiftet han ut. Eller at selskapet ønsker en revisor som er lettere å håndtere i forhold til selskapet og ledelsens interesser, noe som i verste fall kan gå på tvers av lover, regler og god regnskapsskikk (jf. kapittel 2.4.10). Det gir hvert fall god grunn til å være på vakt, og som vi ser fra caset vårt med Kraft & Kultur, så kunne dette «røde flagget» ført til at saken ble avdekket sju år tidligere enn hva som var tilfellet. Relasjoner som nært vennskap eller familieforhold mellom revisor og

ledelsen kan også være et rødt flagg. Dette kan begrunnes med at slike forhold kan føre til at revisor ikke har den uavhengigheten han burde ha, og kanskje ikke er kritisk nok til regnskapet han skal gjennomgå.

Plutselige forandringer av tidligere regnskapsprinsipper (jf. kapittel 2.4) kan også være et rødt flagg, da grunnen kan være å skjule problemer i regnskapet.

Når vi begynner å gjennomgå regnskapet på let etter røde flagg, kan det være greit å starte med å sammenligne selskapets regnskapsstørrelser med konkurrenter i samme bransje. Dette krever jo at en har kjennskap til bransjen og markedet, men vil til gjengjeld gi en pekepinn på om tallene og lønnsomheten er logisk, eller om vi har avvik som kan gi røde flagg som må sjekkes nærmere. Når dette er sagt, kan det imidlertid være naturlige avvik mellom selskaper selv i samme bransje. Dette som følge av regnskapsregler, valg av prinsipper, estimater eller bruk av skjønn. Så her er det mye som kan spille inn.

Det kan også være lurt å sammenligne regnskapsstørrelser i forhold til selskapets egne historiske verdier, hvorvidt det har vært vesentlige forandringer som kan indikere et rødt flagg som bør sjekkes nærmere opp.

Andre ting å være obs på, er om regnskapet er oversiktlig i forhold til at noter gir enkel og klar informasjon. Ser man at regnskapet er uoversiktlig og at notene gir mer grunn til forvirring enn informasjon, er dette også et rødt flagg. Et argument for dette er at noter ofte brukes til å gjøre manipulasjoner mindre synlig, eller vanskeliggjøre forståelsen og kontrollen av regnskapet. Som vi ser fra de fire casene våre så er «manipulering av noter» det røde flagget som går igjen i alle fire sakene.

Om vi ser at tidslengden på avsetninger er forandret, kan også dette være et rødt flagg som bør sjekkes nærmere, da dette kan være et grep til å blåse opp driftsresultatet. Dersom avsetningstiden øker vil driftsresultatet øke, mens kortere avsetningstid vil redusere driftsresultatet og kunne gi skjulte reserver til senere.

Dersom varelageret er vurdert for høyt, vil dette gi høyere driftsresultat, noe som kan være grunnen til eventuell manipulasjon. Det røde flagget vil her være å finne i at varelageret øker prosentmessig mer enn varekostnadene, altså redusert omløpshastighet. En ting å være obs på her, er at dette kan skyldes at varelageret øker som følge av redusert omsetning (altså ikke manipulasjon).

Økte kundefordringer vil også være et rødt flagg når kundefordringene øker mye i forhold til omsetningen, altså redusert omløpshastighet. Dette begrunner vi i at det kan skyldes aggressiv eller i verste fall fiktiv inntektsføring. Den fiktive inntektsføringen (jf. kapittel 2.9.2) kan ta form som bokføring av inntekter der kunden ikke er pliktig til å betale for produktet, inntektsføring av oppblåste eller falske transaksjoner mellom nære parter, bokføring av inntekter fra ikke inntektsskapende transaksjoner som for eksempel finansaktiviteter/engangsaktiviteter (jf. kapittel 2.9.3), og til slutt fra reelle transaksjoner med oppblåste beløp. Ved fiktiv inntektsføring vil vi gjerne se at operasjonell kontantstrøm ikke følger driftsinntektene. Et eksempel på dette ser vi fra FAST caset vårt (jf. tabell 2) hvor manipulasjonen slår inn med negativ operasjonell kontantstrøm, samtidig som vi har en kraftig økning av driftsinntektene.

Manipulering av kostnader (jf. kapittel 2.9.4, 2.9.5 og 2.9.7) kan også forekomme i forskjellige varianter, med varierende utfall. Et eksempel er å blåse opp resultater i inneværende periode enten med å unnlate å bokføre kostnader, eller å flytte kostnader fra denne perioden til en senere periode. En annen metode er å bokføre falske kostnader i inneværende periode, for dermed å opparbeide seg reserver til senere. Ellers så kan resultatet også blåses opp ved at kostnader fordeles over flere år enn reelt. Et rødt flagg i forbindelse med manipulering av kostnader, kan være hvorvidt det er avvik i forhold til tidligere verdier eller mønster.

Transaksjoner med selskaper innen samme konsern (nære parter) kan også indikere rødt flagg, og gir hvert fall god grunn til å være på vakt. Dette gjelder spesielt dersom fordringer med disse selskapene øker, noe som kan skyldes at de kan være oppblåste eller ikke reelle. Eventuell forandring av varighet på lån mellom disse selskapene, når dette ikke er forklart nærmere i notene, gir også god grunn til å være på vakt (altså et rødt flagg).

I hvert av casene våre, har vi tatt frem mislighetstriangelet (jf. kapittel 2.8) og sammenlignet med caset. En annen sammenligning kan være i forhold til «forutsetning for regnskapsmanipulasjon» (jf. kapittel 2.6). Altså sammenligning mellom mislighetstriangelet og de tre punktene: interessekonflikt, informasjonsasymmetri og rapporteringsfrihet.

Interessekonflikt dreier seg om hvorvidt ledelsen ikke har de samme målene som eierne, når ledelsen tar beslutninger på vegne av eierne. Dette blir kalt prinsippal-agent-problemet, som til dels kan løses med at eier kan lage en eller flere kontrakter som sørger for at det blir i ledelsens interesse å handle etter eiernes målsetting. Disse kontraktene kan gi insentiver til

mislighetstriangelets element «motivasjon» til regnskapsmanipulasjon for å få mest mulig ut av kontrakten. Men eierne kan også sette inn økt overvåkning og kontroll av ledelsen for å hindre at ledelsen handler ut fra egeninteresse, og reduserer dermed mislighetstriangelets element «mulighet» til å foreta manipulasjon.

Informasjonsasymmetri dreier seg om hvorvidt det er forskjell på hvilken relevant informasjon ledelsen sitter på i forholdet til markedet som tilbyr ressurser til selskapet. Markedet er avhengig av informasjon om selskapet gjennom regnskapet, og det kan være i ledelsens interesse at denne informasjonsasymmetrien opprettholdes eller økes gjennom manipulasjon, dette for å tilegne seg goder i markedet. Sammenhengen mellom informasjonsasymmetri og mislighetstriangelet er også her gjennom elementet «motivasjon» til regnskapsmanipulasjon for å oppnå goder i markedet.

Rapporteringsfrihet dreier seg om hvorvidt det er mulig til å foreta manipulering. Dersom reguleringsmyndighet har tatt rapporteringsvalg, vil dette gjøre manipulering vanskeligere å gjennomføre. Sammenhengen mellom rapporteringsfrihet og mislighetstriangelet går på mislighetstriangelets element «mulighet» til å utføre manipulasjon. Mindre rapporteringsfrihet fører til at elementet «mulighet» til å utføre manipulasjon reduseres.

Enda en sammenheng vi kan se på, er mellom markedsbaserte/kontraktbaserte insentiver (jf. kapittel 2.7), og mislighetstriangelet (jf. kapittel 2.8). Disse insentivene kan være motivasjon til å oppnå mer enn det som er reelt, og kan dermed også være motivasjon til å manipulere regnskapet på en eller annen måte. Både de markedsbaserte og de kontraktbaserte insentivene går på mislighetstriangelets element «motivasjon». Altså en motivasjonsfaktor til å utføre manipulasjon, og dermed et rødt flagg i forhold til dette. De markedsbaserte insentivene dreier seg om goder som ledelsen kan oppnå i forhold til hvordan markedet reagerer på selskapet. Dersom selskapet innfrir de forventningene som markedet har til selskapet, vil dette ofte igjen slå positivt ut på aksjekursen som igjen kan påvirke eventuell aksjebasert avlønning. Dette kan gi både press og motivasjon til ledelsen om at regnskapet skal vise bedre resultat enn det som er reelt, for at markedet skal reagere positivt. De markedsbaserte insentivene har vi i hovedsak når det gjelder børsnoterte selskaper, men som vi ser av casene våre så mener vi også at Global Market saken kan vise tegn til markedsbaserte insentiver. I tillegg kan vi ha markedsbaserte insentiver når det dreier seg om verdien av leder i markedet for ledere (jo mer vellykket leder fremstår i ledelsen av selskapet, jo høyere verdi vil han ha i markedet for

ledere). Når det gjelder de kontraktbaserte insentivene så er dette i hovedsak kontrakter mellom eierne og ledelsen/de ansatte. Disse kontraktene gir goder som for eksempel bonusutbetalinger, dersom kontraktene er oppfylte. En annen form for kontraktbaserte insentiver kan være som for eksempel i Y AS caset vårt, hvor manipulasjonen ble utført for å kvalifisere til lån hos banken.

5.4 Konklusjon

Formålet med denne oppgaven var å finne svar på følgende problemstilling: *Hvordan kan regnskapsmanipulasjon best avdekkes?*

Konklusjonen vår er at det å identifisere røde flagg og det å være kritisk når dette gjøres, er det viktigste våpenet vi har til å avsløre regnskapsmanipulasjon.

Fra gjennomgangen av casene våre, så er det ett rødt flagg som skiller seg ut med at det går igjen i alle sakene. Dette røde flagget er «manipulering av noter», og er et klassisk eksempel på hvordan en prøver å skjule eller usynliggjøre annen manipulasjon. Ved å komplisere eller gjøre regnskapet uoversiktlig ved hjelp av notene, blir det vanskeligere å finne manipulasjonen som er gjort. Når vi ser at notene leder mer til frustrasjon enn til hjelp og oversiktighet, så gir dette oss et rødt flagg som sier at her er det antakeligvis en eller annen mislighet.

De viktigste «røde flaggene» finner vi i regnskapet, men vi har også sett på en del omkringliggende faktorer som kan gi indikasjon på farer. Motivasjon, press og hvorvidt kontrollrutiner og andre forhold gjør det enkelt å gjennomføre manipulasjon. De røde flaggene som vi måtte finne her, tar vi med oss inn i gjennomgangen av selve regnskapet. Noe som gjør oss enda mer kritiske og skjerpede under dette arbeidet.

5.5 Forslag til videre forskning

Etter å ha jobbet med problemstillingen om hvordan regnskapsmanipulasjon best kan avdekkes, har vi merket oss noen muligheter for videre forskning til en eventuell masteroppgave. Ser da for oss å gå enda mer i dybden på de fire casene, og da i tillegg bruke intervju av de personene i politiet eller Økokrim som etterforsket sakene, hvorvidt det er mulig. Eller ha en praksisperiode hos Økokrim som inngår i oppgaven.

6 Litteratur

Accounting Coach. (u.å.). What is income smoothing? Hentet 9. mars 2020 fra

<https://www.accountingcoach.com/blog/what-is-income-smoothing>

Aksjeloven. (1997). Lov om aksjeselskaper. Hentet 10. februar 2020 fra

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-13-44/*#*

Alexandersen, R. S., Sæbbe, L. V. & Endresen, R. (2014, 31. mai). Så enkelt ble alle lurt.

Nord24. Hentet fra <https://www.nord24.no/energi/sa-enkelt-ble-alle-lurt/s/1-5346252-7389181>

Baksaas, K. M. & Stenheim, T. (2015). *Regnskapsteori* (1. utgave). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Bokføringsloven. (2004). Lov om bokføring. Hentet 10. februar 2020 fra

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2004-11-19-73>

Borgarting lagmannsrett. (2007). LB-2007-51287. Borgarting lagmannsrett, 24.10.2007.

Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/LBSTR/avgjorelse/lb-2007-51287?searchResultContext=1224&rowNumber=1&totalHits=1>

Borgarting lagmannsrett. (2015). LB-2014-54456. Borgarting lagmannsrett, 09.10.2015.

Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/LBSTR/avgjorelse/lb-2014-54456?searchResultContext=2056&rowNumber=1&totalHits=6>

Chatfield, M. (1973). *A History of Accounting Thought*. The Dryden Press, II.

Cressey, Dr. (1973). *Other People's Money-A Study in the Social Psychology of Embezzlement*. New Jersey: Paterson Smith Publishing Company.

Dagbladet. (2004, 18. november). Pyramideselskapet T5PC slått konkurs. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/pyramideselskapet-t5pc-slatt-konkurs/66011667>

Dagens Næringsliv. (2009, 17. juni). Føler seg lurt av Fast. *Dagens Næringsliv*. Hentet fra <https://www.dn.no/foleseg-lurt-av-fast/1-1-1328311>

Dagens Næringsliv. (2011, 24. november). Kraft & Kultur solgte uten sikring. *Dagens Næringsliv*. Hentet fra https://www.dn.no/kraft-amp-kultur-solgte-uten-sikring/1-1-1742362?fbclid=IwAR0GWfASfD4xJQ3KJB8xHZHax0v6txapyKNixuWj1_ZVvyliBh7edo_uj2SA

Dahlum, S. (2019, 24. september). Kvantitativ metode. Hentet fra https://snl.no/kvantitativ_metode

Emberland, T. (2011, 22. november). TK anmelder milliardjuks. *Nordlys*. Hentet fra https://www.nordlys.no/nyheter/tk-anmelder-milliardjuks/s/1-79-5817386?fbclid=IwAR1QtONpIZc4Q6T3JqDUP5u29hnPSC9tCUjjKrN46JYQuvE5_hXQbb_3gNgM

Ernst & Young. (2012, 11. mai). *Troms Kraft AS: Gransking av Kraft & Kultur i Sverige AB*. Hentet fra <http://www.tromskraftnett.no/portalWeb/ShowProperty.pdf?nodeId=/BEA%20Repository/372011>

Frostating lagmannsrett. (2006). LF-2006-32137. Frostating lagmannsrett, 22.09.2006. Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/LFSTR/avgjorelse/lf-2006-32137?searchResultContext=1399&rowNumber=1&totalHits=3>

Ghauri, P. & Grønhaug, K. (2005). *Research Methods in Business Studies: A Practical Guide*. Pearson Education Limited.

Gjesdal, F. (2003). Resultatkvallitet anno 2003. Praktisk økonomi & Finans, 01/2003.

Godtland Consulting. (2017, 11. juli). Regnskapsteori del 1: Regnskapets teoretiske fundament. Hentet fra <http://godtlandconsulting.no/2017/07/11/regnskapsteori-del-1-regnskapets-teoretiske-fundament/>

Gripsrud, G., Olsson, U. H. & Silkoset, R. (2004). *Metode og dataanalyse: Med fokus på beslutninger i bedrifter*. Høyskoleforlaget AS.

Henriksen, Ø. (2007, 15. mars). T5PC-topp dømt. E24. Hentet fra <https://e24.no/naeringsliv/i/4qrmEq/t5pc-topp-doemt>

Heskestad, T. (2014a). *Manipulering av inntekter og «røde flagg»*. Deloitte i Fokus. Hentet fra <https://www2.deloitte.com/no/no/pages/legal/articles/manipulering-av-inntekter.html>

Heskestad, T. (2014b). *Manipulering av kostnader og «røde flagg»*. Deloitte i Fokus. Hentet fra <https://www2.deloitte.com/no/no/pages/audit/articles/manipulering-av-kostnader.html>

Heskestad, T. (2015a). Resultatkvallitetsanalyse, røde flagg og driftsinntekter. Hentet fra <https://www.revregn.no/asset/pdf/2015/8-33-40.pdf>

Heskestad, T. (2015b). *Røde flagg knyttet til driftsinntekter og varekostnader*. Hentet fra <https://www.regnskapnorge.no/faget/artikler/okonomistyring/rode-flagg-knyttet-til-driftsinntekter-og-varekostnader2/>

Heskestad, T. (u.å.). IFRS rapporterende foretak med vekt på driftsinntekter [PowerPoint-presentasjon]. Hentet fra <https://accountortraining.no/wp-content/uploads/2019/02/171218-IFRS-med-vekt-p%C3%A5-driftsinntekter.pdf>

Holme, I. M. & Solvang, B. K. (1996). *Metodevalg og metodebruk* (3. utgave). Oslo: TANO.

IASB. (2010). *The conceptual framework for financial reporting*. London: International Accounting Standards Board.

Internasjonal revisjonsstandard. (2009). *ISA 240 Revisors oppgaver med og plikter til å vurdere misligheter ved revisjon av regnskaper*. Hentet fra <https://www.revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-240-revisors-oppgaver-med-og-plikter-til-a-vurdere-misligheter-ved-revisjon-av-regnskaper-pr-18-12-2017.pdf>

Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, A. T. (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag* (3. utgave). Oslo: Abstrakt forlag AS.

Jones, M. J. (2011). *Creative Accounting, Fraud and International Accounting Scandals*. West Sussex: John Wiley & Sons, Ltd, Publications.

Karlsen, T. O. (2011, 24. november). -Neppe en manipulasjon. *iTromsø*. Hentet fra https://www.itromso.no/nyheter/article503449.ece?fbclid=IwAR1BwKMbUFBVZhTU4gMTwu8Ar5a9CfOTFaE1J0J1YDoyD7_OsLZmBkQcWAQ

Landre, E. (2007, 20. februar). T5PC-direktør dømt. *Nettavisen*. Hentet fra <https://www.nettavisen.no/na24/t5pc-direktor-domt/906305.html>

Lehman, C. R. (2019). *Beyond perceptions, crafting meaning* (1. utgave). Emerland Publishing Limited.

Lovdata. (2020). *Om lovdata*. Hentet 17. april 2020 fra https://lovdata.no/info/om_lovdata

Moen, T.-G. & Havstein, B. (2017). *Regnskapsorganisering* (7. utgave). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Mogård, L. E. (2015a, 8. mai). Nå avsløres sannheten om kraftskandalen. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/na-avsløres-sannheten-om-kraftskandalen-1.12306103>

Mogård, L. E. (2015b, 5. juni). -Kraft uten kultur gir overskudd. *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/-kraft-uten-kultur-gir-overskudd-1.12394943>

Nadheim, K. A. (2004, 18. november). 70.000 taper pyramidefall. *Romerikes Blad*. Hentet fra <https://www.rb.no/lokale-nyheter/70-000-taper-pyramidefall/s/1-95-1339162>

Palepu, K. G., Healy, P. M. & Peek, E. (2013). *Business Analysis and Valuation* (IFRS Edition). Seng Lee Press.

Parker, R. H. (1991). *Misleading accounts: pitfalls for historians*. *Business History*, 33 (4), 1-18.

Regnskapsloven. (1998). Lov om årsregnskapet m.v. Hentet 10. februar 2020 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-56>

Revisjon. (u.å.). Regnskapsprinsipper. Hentet 13. februar 2020 fra http://www.revisjon.no/spesielle_tema_regnskap

Rossen, E., Liseter, I. M. & Nordal, O. (2018, 9. mai). Internettets historie. Hentet fra https://snl.no/Internetts_historie

Rønning, T. (2004, 27. november). Pyramide- vokteren. *Dagbladet*. Hentet fra <https://www.dagbladet.no/magasinet/pyramide--vokteren/66014111>

Schilit, H. M. & Perler, J. (2010). *Financial Shenanigans*. New York: McGraw-Hill.

Schipper, K. (1989). Commentary on Earnings Management. *Accounting Horizons*. 3 (4): 91-102.

Skaalmo, G. & Sundnes, T. (2013, 18. november). Saken som ga Fast-razzia. *Dagens Næringsliv*. Hentet fra <https://www.dn.no/saken-som-ga-fast-razzia/1-1-2026229>

Store norske leksikon. (2019, 6. juni). Fast Search & Transfer. Hentet fra [https://snl.no/Fast Search & Transfer](https://snl.no/Fast_Search_&_Transfer)

Straffeloven. (2005). Lov om straff. Hentet 10. februar 2020 fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/*#*

Sundbye, L. M. T. & Nisted, I. M. (2017). *Primære og sekundære datakilder*. Hentet fra <https://ndla.no/nb/subjects/subject:7/topic:1:183191/topic:1:105795/resource:1:93370>

Troms Kraft. (2018a). Om konsernet. Hentet fra <https://www.tromskraft.no/om-konsernet/>

Troms Kraft. (2018b). Historie. Hentet fra <https://www.tromskraft.no/om-konsernet/historie/>

Visma. (u.å.a). Konsern: Hva er et konsern? Hentet 7. februar 2020 fra <https://www.visma.no/eaccounting/regnskapsordbok/k/konsern/#>

Visma. (u.å.b). Utsatt skatt: Hva er utsatt skatt? Hentet 11. februar 2020 fra <https://www.visma.no/eaccounting/regnskapsordbok/u/utsatt-skatt/>

Wolfe, D. T. & Hermanson, D. R. (2004). The fraud diamond. Considering the four elements of fraud. *The CPA Journal*, 74 (12): 38-42.

Yin, R. K. (2009). *Case Study Research: Design and Methods*. Sage Publication.

Økokrim. (2017, 6. juni). Regnskapskriminalitet. Hentet fra
<https://www.okokrim.no/regnskapskriminalitet.422273.no.html>